

KIBRIS DERGİSİ

Journal of Cyprus

SAYI / ISSUE 13 - ARALIK / DECEMBER 2023

Kıbrıs Dergisi | Journal of Cyprus
Sayı/Issue:13 (Aralık / December 2023)

KIBRIS

e-ISSN: 0000-0000
Aralık-2023/December-2023
SAYI: 13 / ISSUE: 13

YAYINCI/ PUBLISHER

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi-Bölge Çalışmaları Enstitüsü/ Social Sciences University of Ankara Institute for Area Studies

DERGİ ESKİ ADI PREVIOUS TITLE

Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi	Founded in 2016 as Journal of Cyprus Studies and Reviews
Yayımlanan Sayılar:	Year Range of Publication with Former Title:
Yıl 2016- 2023, Sayı: 1-12	2016-2023, Issue: 1 – Issue: 12
Önceki e-ISSN: 2587-1129	Former e-ISSN: 2587-1129

KAPSAM/SCOPE

Kıbrıs, Sosyal Bilimler/Cyprus, Social Science

PERİYOT/ PERIOD

Kıbrıs Dergisi yılda iki defa yayımlanan hakemli akademik bir dergidir./ Journal of Cyprus is a peer-reviewed academic journal published twice a year.

Yılda 2 Sayı (30 Haziran & 31 Aralık)/Biannually (30 June & 31 December)

YAYIN DİLİ/LANGUAGE OF PUBLICATION

Türkçe & İngilizce/Turkish & English

HAKEM KURULU /REFEREE BOARD

Kıbrıs Dergisi en az iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemini kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta ve yayımlanmamaktadır.

Journal of Cyprus uses the system of double-sided blind arbitration that has the duty of at least two arbitrators. The names of the arbitrators have been hidden and not published.

Yazarlar, Kıbrıs Dergisinde yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Fakat yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Authors publishing with Journal of Cyprus retain the copyright to their work. But the legal responsibility of the articles belongs to the authors.

Kıbrıs Dergisinin tüm giderleri Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergimiz yazarlardan makale değerlendirme ve yayın süreci için herhangi bir ücret talep etmemektedir. Dergide makalesi yayımlanan yazarlara herhangi bir ücret ödenmemektedir.

All expenses of Journal of Cyprus are covered by the Social Sciences University of Ankara. Our journal does not charge any fee from the authors for the article evaluation and publication process. No fee is paid to the authors whose articles are published in the journal.

YÖNETİM YERİ VE ADRESİ/ EXECUTIVE OFFICE

Posta adresi: Haspolat Kavşağı Yanı, P. K. 717
Lefkoşa - Kuzey Kıbrıs. Mersin 10, TÜRKİYE Tel: 0392 2335522
Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cyprus> e-mail: cyprus@asbu.edu.tr

Sahibi

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü adına;
Prof. Dr. Enver ARPA

Owner

On Behalf of Social Sciences University of Ankara –Institute for Area Studies
Prof. Dr. Enver ARPA
enver.arpa@asbu.edu.tr

Editör/Editor in Chief

Doç. Dr. Ümit KALKAN
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus
umit.kalkan@asbu.edu.tr

Editör Yardımcıları/ Editorial Assistants

Dr. Volkan NURÇİN
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus
volkan.nurcin@asbu.edu.tr

Dr. Muhammet KOÇAKGÖL
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus
muhammed.kocakgol@asbu.edu.tr

Yayın Kurulu / Editorial Board / Institute

Prof. Dr. Nesrin KALE
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus
nesrin.kale@asbu.edu.tr

Prof. Dr. Musa Duman
Fatih Sultan Mehmed University
mduman@fsm.edu.tr

Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL
The European University of Lefke
education@eul.edu.tr

Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ
Necmettin Erbakan University
bulentdilmac@gmail.com

Doç. Dr. Emete GÖZÜGÜZELLİ
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus
emete.gozuguzelli@asbu.edu.tr

Dr. Zeki AKÇAM
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus
zeki.akcam@asbu.edu.tr

Dr. Ömer GÖKEL
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus
omer.gokel@asbu.edu.tr

Dr. Muhammet KOÇAKGÖL
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus Campus
muhammed.kocakgol@asbu.edu.tr

Dr. Selime Güntaş IŞIK
Social Sciences University of Ankara Northern Cyprus Campus
selime.guntas@asbu.edu.tr

Alan Editörleri/Section Editors

Dr. Mehtap SEZGİN

mehtap.sezgin@asbu.edu.tr

Öğretim Görevlisi Damla ARAZ

damla.araz@asbu.edu.tr

Öğretim Görevlisi Derman Altınay ASVAROĞLU

derman.asvaroglu@asbu.edu.tr

Öğretim Görevlisi Hasan Burak AYDIN

hasanburak.aydin@asbu.edu.tr

Yazım Editörü/Journal Proofreading Editor

Öğretim Görevlisi Kadriye KARAGÜLMEZ

kadriye.karagulmez@asbu.edu.tr

Dil Editörü/Language Editor

Öğretim Görevlisi Malek Othman

malek.othman@asbu.edu.tr

Öğretim Görevlisi Lamya HAJIHASANKHANSARAY

lamya.hajihasan@asbu.edu.tr

Sekreterya/Secretariat

Öğretim Görevlisi Sibel Süzek BİRKOLLU

sibel.suzek@asbu.edu.tr

Mizanpaj Editörü/Layout Editor

Dr. Volkan NURÇİN

volkan.nurcin@asbu.edu.tr

İstatistik Editörü/Statistics Editor

Öğretim Görevlisi Sibel Süzek BİRKOLLU

sibel.suzek@asbu.edu.tr

Sosyal Medya Yöneticisi/Social Media Editor

Öğretim Görevlisi Elçin NURÇİN

elcin.nurcin@asbu.edu.tr

Etik Editörü/Ethics Editor

Dr. Meltem Haksız

meltem.haksiz@asbu.edu.tr

Kapak Tasarımı

Mehmet ARSLANTAY

mehmet.arslantay@asbu.edu.tr

Bilim Kurulu/Advisory Board

- Prof. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Ali KAYA, Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Dilek BATİSLAM, Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih ANDI, İstanbul FSM Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati DEVELİ, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İdris BOSTAN, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Latife SUMMERER, Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KAYMAKÇI, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK, İstanbul FSM Vakfı Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Turan KAÇAR, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Editörden / Editorial

Değerli okurlar, 2017 yılında Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi adıyla yayımlanmaya başlayan dergimiz bu sayıdan itibaren “Kıbrıs” adıyla yayın hayatına devam edecektir. Bu sayısında, iki araştırma makalesinin yer aldığı dergimizde Kıbrıs bağlamında tefsir çalışmaları ve savaş folklorü çalışmaları yer almaktadır. Halil Deniz, Kıbrıslı bir Kur’ân müfessiri ve şairi Necmi Sâgib Bodamyalızade ve onun Manzum Kur’ân isimli eserini Kıbrıs müzelerindeki arşiv belgelerinden yararlanarak incelemiştir. Zeki Akçam, 1974 Barış Harekâtı’na katılan gazilerle yaptığı alan çalışmasında değişen halk kavramını savaş folklorü ve halk edebiyatı bağlamında değerlendirmiştir.

Dergimizin bu sayısını sizlere takdim ederken, Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi’ni akademik hayata kazandıran Prof. Dr. İsmail Güleç’e, yazarlarımıza, yayın ve hakem kurulunda yer alma nezaketini gösteren kıymetli hocalarımıza, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi’ne bağlandıktan sonra çalışmalarımızı destekleyen, Rektörümüz Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan ile ASBÜ Kuzey Kıbrıs Rektörü ve Bölge Çalışmaları Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Enver Arpa’ya teşekkürü bir borç biliyorum. Kıbrıs Dergisi’nin, Kıbrıs araştırmalarına katkı sağlaması temennisiyle, tüm okurlarımıza en derin saygılarımı sunuyorum.

Doç. Dr. Ümit KALKAN

Editör

Editörden / Editorial

V

**ARAŞTIRMA MAKALELERİ - RESEARCH
ARTICLES**

Halil Deniz	Kıbrıs Adasında Bir Münevver, Kur'ân Şâiri ve Müfessiri: Necmi Sâgib Bodamyalızade ve Manzum Kur'ân İsimli Eseri <i>An Intellectual Gouranic Poet and Commentator on The Island of Cyprus: Necmi Sagip Bodamyalızade and His Work Called Manzum Kuran</i>	1-19
Zeki Akçam	Performans Teorisi Bağlamında Savaş Folkloru (1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Dipkarpaz Gazileri Örneği) <i>War Folklore to Performance Theory (Example of Dipkarpaz Veterans of the 1974 Cyprus Peace Operation)</i>	21-59

Kıbrıs Dergisi | Journal of Cyprus

Sayı/Issue:13 (Aralık / December 2023), 1-19

**Kıbrıs Adasında Bir Münevver, Kur'ân Şâiri ve Müfessiri: Necmi Sâgib
Bodamyalızade ve Manzum Kur'ân İsimli Eseri**

*An Intellectual Gouranic Poet and Commentator on The Island of Cyprus: Necmi Sagip
Bodamyalızade and His Work Called Manzum Kuran*

Halil DENİZ

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı
Dr., Ministry of National Education
Ankara, Türkiye

adakusu@hotmail.com

<https://ror.org/00jga9g46>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 04 Aralık / December 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Aralık / December 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Cite as: Deniz, Halil. "Kıbrıs Adasında Bir Münevver, Kur'ân Şâiri ve Müfessiri: Necmi Sâgib Bodamyalızade ve Manzum Kur'ân İsimli Eseri". *Kıbrıs* 13 (Aralık 2023), 1-19.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Halil DENİZ**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Kıbrıs Adasında Bir Münevver, Kur'ân Şâiri ve Müfessiri: Necmi Sâgib Bodamyalızade ve Manzum Kur'ân İsimli Eseri

Öz

Kıbrıs'ın güneybatısında bulunan Baf'ta 1897 yılında doğan Bodamyalızade Necmi Sâgib, Kıbrıslı bir Kur'ân müfessiri ve Kur'ân şairidir. İngiltere'de eğitim gören ilk Kıbrıslı Türk vasfı taşıyan müellif, bir yandan “Müslümanların vekili” sıfatıyla adada bulunan Türklerin haklarının savunucu olmuş bir yandan da kalemi ile mücadelesini vermiş edip, mütefekkir, âlim ve şâir bir şahsiyettir. Kıbrıs Adası'nın 1878'de İngilizlerin eline geçmesiyle Türklerin kaybettiği haklarını yeniden elde etmeleri için çalışmış, Rumların Enosis emellerine karşı Türkleri bilinçlendirmeye gayret etmiş bir mücahittir. Zamanın önemli devlet adamları ve sanatkârlarına gönderdiği mektuplarla hem Türklerin haklarını müdafaa etmiş hem de Müslümanlığı ve Türk Kültürünü dünyaya tanıtmaya gayret etmiş bir hareket ve mücadele insanıdır.

Yazdığı “Manzum Kur'ân” ile Kur'ân'ın mucizevî yönünü ve içinde barındırdığı yüksek hakikatleri şiirsel bir dille yazıya dökmüş bir düşünce adamıdır. Manzum Kur'ân, 1925 yılında ilk olarak “The Gouran Versfied” adıyla İngilizce basılmış, 1952 yılında da Türkçe olarak neşredilmiştir. Kitap, Kur'ân'ın tümünü ihtiva etmemektedir. İki cilt halinde 1959 yılında basılan kitap mükerrer kısımlar çıkarıldığında 25 kısımdan oluşmaktadır. Mushaf sırasına göre son on sûrenin de dahil olduğu kitapta Fâtiha Sûresi ve Âyetü'l-Kürsînin de manzum tercüme/tefsiri mevcuttur. İslâm'ın temel prensipleri ve yüksek hakikatlerini işleyen eser, insanlığa İslâm'ı doğru şekilde ulaştırmak gayretindedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerim, Bodamyalızade Necmi Sâgib, Manzum Kur'ân, Kıbrıs, İslâm.

An Intellectual Gouranic Poet and Commentator on The Island of Cyprus: Necmi Sagib Bodamyalızade and His Work Called Manzum Kuran

Abstract

Bodamyalızade Necmi Sâgib, born in 1897 in Baf southwest of Cyprus, is a Cypriot Quran commentator and Quran poet. The author, who was the first Turkish Cypriot to be educated in England, was a thinker, scholar and poet who, on the one hand, defended the rights of the Turks on the island as the “representative of the Muslims” and fought with his pen. He was a mujahid who worked for the Turks to regain their lost rights when the island of Cyprus was taken over by the British in 1878, and tried to raise the awareness of the Turks against the Enosis ambitions of the Greeks. He is a man of movement and struggle who both defended the rights of the Turks and tried to introduce Islam and Turkish Culture to the world with the letters he sent to the important statesmen and artists of the time.

He is a thinker who has written down the miraculous aspect of the Quran and the sublime truths it contains in a poetic language with the “Quran in Verse” he wrote. The Verse Quran was first published in English under the name “The Gouran Versfied” in 1925, and was published in Turkish in 1952. The book does not contain the entire Quran. The book, published in two volumes in 1959, consists of 25 parts when duplicate parts are excluded. In the book, which also includes the last ten surahs in the order of the Mushaf, there is also a verse translation/interpretation of the Fatiha Surah and Ayete'l-Kursi. The work, which deals with the basic principles and high truths of Islam, strives to convey Islam to humanity in the correct way.

Keywords: Holy Quran, Bodamyalızade Necmi Sâgib, Quran in Verse, Cyprus, Islam.

Giriş

Kıbrıs adasında Kur'ân tercümesi ve tefsiri üzerinde yapılan nadide ve özgün çalışmalardan biri hiç şüphesiz adanın güneybatısında bulunan Baf'ta doğan Bodamyalızade Necmi Sağıp Efendi'ye ait "Manzum Kur'ân" adlı eserdir. Bu eserin ilk Türkçe baskısı Bozkurt Basımevi tarafından, Shakespeare Mektebi yayını olarak 1952 yılında tab' edilmiştir. Müellif esasında 1925 yılında "The Gouran Versified" adıyla bu çalışmanın ilk versiyonu sayılacak adımı İngilizce olarak yayınladığı eser ile atmıştır. Batı dünyasına Kur'ân-ı Kerim'i tanıtmak amacıyla manzum olarak İngilizce meâl/tefsir yazdıktan yıllar sonra, bu seferde Türkçe olarak aynı çalışmayı yapma gereği hissetmiştir. Kendisi Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona kadar tefsir etmemiştir. İslâm'ın ruhunu yansıtan temel ilkeleri, şiirsel bir dille, seçtiği bazı sûre ve âyetler vasıtasıyla okuyucuya aktarmak gayretindedir. Onu bu çalışmayı yapmaya sevkeden temel âminin adada bu alanda gördüğü ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

Adanın 1878 yılında İngiliz idaresine geçmesiyle birlikte yeni oluşan düzenin canlı şahidi olarak Bodamyalızade, Müslüman kimliğinin kaybolmasından kaygı duymuş bir münevverdir. Bastırılmış olduğu "Manzum Kur'ân" eserinin kapağında Kıbrıs'ta bulunan Türkler için kendisini "Müslümanlar Vekili" olarak takdim ederken kullandığı "Müslüman" ifadesinden rahatsız olanlara karşı kullandığı şu ifadeler Ateşin'in tespiti ile köklerine olan derin bağlılığının mühim bir tezahürüdür:

"İngiltere devlet ricâline (adamlarına) gönderdiğim telgraf ve tahriratta (yazışmalarda) Kıbrıs Türklerini "Müslüman" diye tavsif ettiğim (vasıflandırdığım) tenkit ediliyor. Hakikat şudur ki hükümet bütün evrak, tahrirat, gazete, kitap ve kanunnamelerinde, velhasıl her resmî yazıda ve bahiste, Kıbrıs Türkleri için daima "Muslim" tabirini kullanmıştır. Bunun hiçbir istisnâsı yoktur. Burada biz hepimiz de bizi idâre ve himâye eden ve muhafazası altında yaşadığımız bu hükümete karşı hürmet, itaat ve sadakata mecburuz ve biz de bu hükümet ricâline gönderdiğimiz tahriratta, hükümetin kendilerinin kullandıkları tabirleri kullanmak mecburiyetindeyiz.

1878'de Kıbrıs İngiltere idaresine girmezden önce Türk idaresi altında bulunduğu bütün devrelerde, Kıbrıs ahali "Müslim" ve "Gayrimüslim" diye ikiye ayrılmıştı. 1878'de Kıbrıs İngiltere'ye devr-i teslim edildiği zaman, İngiltere hükümeti bu tabiri aynen ibka (sürekli kılmış) ve bu zamana kadar muhafaza etmiştir. Binaenaleyh bu tabir bize, "Kıbrıs"ı fetih ve üç yüz yedi sene idare eden şanlı ecdadımızdan yadigârdır. Bu tabir tâ onların devrinden kalmadır. Bütün tarih, bütün Kıbrıs kanunnameleri, resmî kitaplar, resmî gazeteler ve resmî tahrirat (yazışmalar), üç yüz senelik eski kayıtlar bu hususta sözümün doğru olduğunu ispat ederler..."¹

Mezkûr eserinin giriş bölümünde "Her Türk ve Müslüman Kur'ân'ı Anlamalıdır" başlığı altında kullandığı şu ifadeler de ilhamını Kur'ân'dan alan bir neslin zaruretine olan inancının açık bir ifadesidir:

"...İşte bunun içindir ki her hakîkî Müslümanın kendi lisanı, milliyeti ve öz nesli ne olursa olsun, her şeyden evvel, Tanrı Kelâmı olan Kur'ân'ı bilmesi, anlaması ve emirlerini yerine

---

¹ Ateşin, Hüseyin Mehmet, *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s. 313.

getirmeğe çalışması lâzımdır. Her hakîkî Müslümanın bunları başkalarına, bahusus kendi erkek ve kız çocuklarına öğretmeğe gayret etmesi lazımdır.”²

Manzum Kur’ân çalışmasını tebrik için kendisine gönderilen takdir ve teşekkür mektuplarını ve yine çalışmasını takdir eden zamanın önemli yazarlarının yazılarını eserinin giriş bölümünde neşreden Bodamyalızade, Yeni İstanbul Gazetesi’ne şu beyânâtları vermiştir:

“Temel mesele, memlekette asrî ana ve ilk mektepler bulunmasıdır. Benim mektebimde yüz kadar talebe var. Kırk kişilik bir koro tertip edebildim. Fakat bütün ada çocuklarının aynı şekilde yetiştirilmeleri icap eder. Kur’ân’ı Türkçe olarak öğretmek lazımdır. Cemaate hizmet ancak böyle kabildir.”³

Kur’ân’ın bilinmesi, anlaşılması ve hitabına cevap verilmesi lazım geldiğine inanan Bodamyalızade, tabiri caizse Kur’ân Şâiri vasfını hak edecek bir eser kaleme almıştır. Biz de bu çalışmamızda Bodamyalızade Necmi Sâgib Efendi’yi ve kaleme almış olduğu Manzum Kur’ân adlı eserini tanıtmaya gayretinde olacağız.

1. Necmi Sâgib Bodamyalızade Kimdir?

Asıl adı Mahmut Aziz olup 1 Kasım 1897’de Baf’ta doğdu. Kendisi, gökyüzünün en yüksek yıldızı anlamına gelen Necmi Sagıp adını seçerken, halk ona sakalı, giyimi ve kültüründen dolayı Filozof adını yakıştırmıştır.⁴ Babası, Bodamyalızade Kadı Ahmet Aziz Efendi, annesi ise Lütfiye Hanım’dır. Çocukluğu Baf’ta geçti. 1911-1915 yılları arasında 4 yıl Lefkoşa’daki idadi’de eğitim gördü.⁵

İlk ve Orta öğrenimini Kıbrıs’ta yapan Necmi Sâgib, yüksek öğrenimini Oxford Üniversitesinde yaptı.⁶ Necmi Bey, üniversite eğitimi almak için Kıbrıs’tan Londra’ya giden ilk Kıbrıslı Türk’tür. İngiltere’de Oxford Üniversitesi’nde 1920-1921 yılları arasında “Special Research English and Literature” üzerine eğitim almıştır. Öğrencilik yıllarında Marksist-Leninist ideolojiden etkilenerek işçi sendikasında aktif görev almıştır. Fakat bu sendikada Galler bölgesindeki maden işçilerini destekleyen şiirler yazması nedeniyle İngiltere’de tutuklanarak eğitimini tamamlamadan 14 Ağustos 1921’de Kıbrıs’a gönderilmiştir.⁷

Kıbrıs’a döndükten sonra, önce poliste çalışan Necmi Sâgib, 1927-1932 yılları arasında, Lise Komisyonunun bir kararı ile, Lefkoşa’daki Lise bünyesinde kurulan Shakespeare Mektebinde, lise öğrencilerine, öğretmenlere ve memurlara resmi çalışma saatleri dışında İngilizce dersi verdi. 1927-1932 yılları arasında lise’de tam gün olarak, 1932-1935 yılları arasında da yeniden yarım gün olarak İngilizce öğretmenliği yaptı.⁸

² Bodamyalızade, Necmi Sagib, *Manzum Kur’ân*, Lefkoşa, 1959.

³ Bodamyalızade, *Manzum Kur’ân*, Ayrıca bkz. *Ayasofyada Selimiyede Türkçe Manzum Kur’an*, Fikret Adil, Yeni İstanbul Gazetesi, 11 Haziran 1952 tarihli sayısı.

⁴ Nesim, Ali, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 1987, s. 11.

⁵ An, Ahmet, *Kıbrıs’ın Yetiştirdiği Değerler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s. 450.

⁶ Ertuğ, Mehmet, Büyük Düşünür “FelezoF” Necmi Sâgib Bodamyalızade, Lefkoşa, 2011, s. 5

⁷ Özkul, Ali Efzal - Özsever, Mete, *Journal of History Culture and Art Research*, “Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Shakespeare Okulu ve Necmi Sâgib Bodamyalızade, Haziran, 2017, cilt. 6, sayı. 3, sayfa, 741.

⁸ An, Kıbrıs’ın Yetiştirdiği Değerler, s. 451.

Bu yıllardan itibaren Kıbrıs halkı arasında “felesof” takma adıyla anılmağa başlar. Bu biraz da onun “ilginç” yaşantısından dolayıdır. 1940’lı yıllarda Mahmut N. Aziz ismini bırakarak Necmi Sâgib Bodamyalızade olarak imza atmağa başlar.

Birlikte yaşadığı toplumun siyâsî, sosyal, kültürel ve dînî haklarıyla yakından ilgilenen Bodamyalızâde, yanı sıra “Müslümanlar Vekili” sıfatıyla, müftülük meselesinde, Türk İşleri Komisyonunun tavsiyelerine rağmen bir müftü seçtirmek hususunda hükümetin hiçbir hareket göstermemesi üzerine 13 Temmuz 1950 tarihli telgraflarıyla İngiltere Kralı ve Başbakanına protesto yazıları yazarak hükümetlerinin tutumunu kınar. Bu protestoyu gazetesinde yayınlamak suretiyle bir vesile yapıp Mısırlızâde Necâti Bey Müftülükle ilgili görüşlerini dile getirir. En sonunda aynı yılın Eylül ayında İngiliz Sömürge Yönetimi Müftülük Makamını yeniden tesis etme kararı aldığını açıklar.⁹

Kıbrıs Türk Toplumunun haklı davasını duyurmak için İngiliz ve Amerikan makamlarına da sık sık protesto mektupları gönderir. Bu arada Kıbrıslı Türk aydınlar tarafından imzalanan bir bildiri ile de Necmi Sâgib Bodamyalızade “Kıbrıs Müslümanları Temsilcisi” ünvanını da taşımaya başlar. Bu ünvanla İngiliz makamlarına Kıbrıs Türkünün haklı davasını duyuran mektuplar yazar. Kurduğu Shakespeare isimli okulu genişleterek ana okulu da dahil olmak üzere her seviyede dersler vermeğe başlar. 1940’lı yıllarda pek çok Kıbrıslı Türk bu okulda eğitim görür. Bu okul, o dönemde ilkokul öğretmenleri için gerekli olan “Ordinary” ve “Distinction” imtihanlarına da hazırlıyordu. Necmi Sâgib bu okulu 1949’da ana okul kısmını da 1952 yılında kapadı.¹⁰

Kıbrıs Türk liderliğinin 1940’lı yılların başında, henüz oluşma sürecinde olup kurumlaşmadığı bir sırada, Bodamyalızade’nin “Müslümanlar Vekili” unvanıyla Rum toplumunun Enosis taleplerine karşı verdiği mücadele, o günlerin koşulları içinde olumlu yankılar yapmıştı. Aslında Bodamyalızâde daha 1919’da “The Near East” dergisine gönderdiği mektuplarda, bazı Rum ileri gelenlerinin “Kıbrıs Yunandır, Yunanistan’a verilmelidir” şeklindeki görüşlerini eleştirmiş ve Kıbrıs Müslümanlarının buna asla izin vermeyeceklerini vurgulamış, daha sonraları söz konusu dergide çıkan yazılarının ayrı basımlarını da yaparak hem ilgililere hem de öğrencilere göndermiştir.¹¹

Görülüyor ki Bodamyalızade, Kıbrıs Türklerinin hemen hemen örgütsüz, var olduğu şüpheli ve sessiz olduğu bir dönemde ve genç yaşında Kıbrıslı Türklerin sorunlarına sahip çıkarak o zamanın koşullarına göre savunmasını başarılı bir biçimde yapmıştır.¹²

Necmi Sâgib hiç evlenmedi. Bu yüzden yalnız bir yaşamı vardı. Paraya pula hiç değer vermediğinden üstelik babadan kalma malı mülkü de bitirdiğinden son yıllarını maddi sıkıntılar içerisinde geçirdi. Bu nedenle ucuz otellerde, pansiyonlarda kalmıştır. Nitekim Aralık 1963 olaylarının arifesinde Lidra sokağının Türk kesimine yakın bölümündeki “Olimpos” adlı bir otelde ikamet etmekteydi. Burasını ucuz olduğu için seçmiş olmalıydı.¹³

---

⁹ Ateşin, Kıbrıs’ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 315.

¹⁰ Ertuğ, Büyük Düşünür “Felezof” Necmi Sagib Bodamyalızade, s. 5.

¹¹ An, Kıbrıs’ın Yetiştirdiği Değerler, s. 454; Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 111

¹² Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 115.

¹³ Ertuğ, Büyük Düşünür “Felezof” Necmi Sagib Bodamyalızade, s. 40-41; Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 111.

Necmi Bey, müzmin bir bekar olarak bakıcısı kalmamış muhtaç bir vaziyette 1963 yılı yazında bir sabah, mesken tuttuğu Olimpos Otelinde, esrarengiz ve dramatik bir şekilde ölü olarak bulundu. Birleşmiş Milletler tarafından cenazesi Türk kesimine getirilince, daha sonra Kıbrıs Türk İslâm Cemiyeti kurucusu ve başkanı olacak Demircioğlu Hüseyin Ziya ona sahip çıkmış ve gasil ve tekfin (yıkama ve kefenleme) işlemini tamamlayıp kendisini ebedî istirahatgâhına tevdi etmiştir.¹⁴

Kıbrıs Türk eğitim tarihinin bir dönemine damgasını vuran Necmi Bey'in ölüm tarihi ve yeri gibi, defnedildiği yer de kesin olarak belli değildir. Bodamyalızade'nin ölümünden sonra, kitap ve eşyaları evkâf dairesinin bahçesine getirilmiştir. Ancak ne yazık ki bu kadar değerli işler yapan bir eğitimcinin kitap ve eşyaların şanslı olanları orada bulunanlar tarafından alınarak günümüze ulaşması sağlanmış geriye kalanlar ise Evkâf Dairesinin bahçesinde bulunan fırında yakılarak imha edilmiştir.¹⁵

Bodamyalızade ile ilgili yaptığımız çalışmada bizi şüphesiz çok etkileyen hususlardan bir tanesi de kendisinin vefatından iki yıl önce, 1962 yılının Mart ayında, halen Mevlevî Tekkesinde teşhir edilen, Kıbrıs fatihi Lala Mustafa Paşanın surlara ilk tırmanıp şehit olan bayraktarının türbesine vakıf hediyesi olarak verdiği eşsiz değere sahip Kur'ân-ı Kerim'i, Rumların bombaladığı Bayraktar Burcu üzerindeki caminin harabeleri arasında bularak Türk makamlarına teslim etmesi olayıdır.¹⁶

Bodamyalızade'nin yazdığı eserleri listeleyen Ahmet An, ciltli kitapları da içine dahil ederek tespit ettiği toplam 19 eserin ismini okuyucu ile paylaşmıştır.¹⁷ Hayatı boyunca birçok eser kaleme alan Bodamyalızade, Te'lif ve çeviri türünde birçok eser kaleme aldığı gibi, farklı amaçlarla çok sayıda mektup yazmıştır. En önemli ve meşhur eseri hiç şüphesiz "Manzum Kur'ân" adlı meâl/tefsiridir. İngilizlerin Kıbrıs adasını işgalinin 50. Yıldönümünü kutlamak için yayımlanan "Sacred Trumped" adlı eseri de dikkate şayan eserlerden bir tanesidir. Yedi sayfadan oluşan "Great Britain and the Moslems" isimli küçük hacimli eseri de bir başka yapıtıdır.¹⁸

Yaptığı çevirilerle Türk edebiyatını İngiliz edebiyatına tanıtmayı amaçlayan Necmi Sâgib, edebiyatımızın önde gelen bazı eserlerini İngilizceye çevirdi. Faruk Nâfiz Çamlıbel'in "Çoban Çeşmesi"ni aynen ve nazmen İngilizceye çevirdikten sonra; Namık Kemâl'in Hürriyet Kasidesini nazım sanatının bütün şartlarına riayet ederek İngilizceye çevirmesi dünya ölçüsünde muharrirlerin takdir ve tebriklerini kazandı.¹⁹ Arapçadan İngilizceye yaptığı Kur'ân çevirisi ünlü edebiyatçı, "George Bernard Shaw" tarafından takdir gördü. Dönemin ünlü devlet adamları ve edebiyatçılarına hem İslâm'ı tanıtmak hem de Kıbrısta yaşayan Müslümanların haklarını savunmak için mektuplar gönderdi. Mehmet Ertuğ bu yönüne vurgu yapmak için Bodamyalızade hakkında telif ettiği eserinde, çeşitli gazetelere gönderdiği yazıları dışında, zamanın devlet adamı ve meşhurlarına yazdığı mektupları da bir araya getirmiş, kitabın kapağında bu büyük düşünce ve mücadele insanını "Mektupların adamı" olarak takdim etmiştir. Bunlar arasında ABD başkanı Franklin Roosevelt, ABD başkanı Henry Truman, İngiltere Başbakanı Mr. C.R. Attlee, Türkiye Başbakanı İsmet

¹⁴ Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 317.

¹⁵ Özkul-Özsever, Journal of History Culture and Art Research, s. 743.

¹⁶ Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 317.

¹⁷ An, Ahmet, *Kıbrıs'ta Basılmış Türkçe Kitaplar Listesi*, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997. s. 6-7, 18.

¹⁸ Ertuğ, a.g.e.

¹⁹ An, Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler, s. 454-455.

İnönü'ye gönderdiği mektupların yanında Times dergisine gönderdiği mektup en dikkat çekicileri arasında sayılabilir.²⁰

2. Manzum Kur'ân

Bodamyalızade'nin Türkçe Manzum Kur'ân isimli değerli eserinin ilk kısmını 1952 yılında yayınladığını ama manzum Kur'ân ile ilgili ilk çalışmasını 1925 yılında İngilizce olarak "The Gouran Versfied" adıyla yaptığını belirtmiştik. Bu yönüyle Bodamyalızade Kur'ân'ı manzum olarak İngilizceye, tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk defa çeviren kişidir. Bunun ayrı basımı 17 Ocak 1927 tarihini taşır ve sadece iki sayfadır. 1949 yılında da çevirilerinin tümünü FREEDOM OF RELİGİON, The Gouran Versfied adı ile yayınlamıştır. Aynı yıllarda Kur'ân'ın Türkçe manzum çevirisini de yapan filozof, önce kısım kısım İstiklâl gazetesinde yayımladığı eserini 1959 yılında kitap haline sokmuştur.²¹

Kendisi Arapça'dan İngilizceye çeviri yapmak suretiyle yayınladığı İngilizce eserini bu sefer de Türkçe'ye çevirerek "Manzum Kur'ân" adıyla bastırmıştır. Yani şu an elimizde bulunan Türkçe Manzum Kur'ân esasında mezkûr eserin, İngilizceden Türkçeye yapılmış bir çevirisidir. Nitekim eserinin bazı yerlerinde Türkçeye çevrilen orijinal İngilizce metinlerin de yer aldığını görüyoruz.

İkinci basımı 1959 yılında yapılan "Manzum Kur'ân"'ın ikinci cildi de aynı yıl basılmıştır. Halkın Sesi Matbaasında, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun mâlî katkılarıyla basılan eserin²² kapağında şunlar yazılıdır:

"Necmi Sâgib Bodamyalızade'nin Kur'ân Tercüme ve Tefsiri olan "MANZUM KUR'ÂN" isimli kitabının, yeni tâb'ı Maarif Müdürünün kontrolü altında yapılması şartıyla, ilkokulların din derslerinde yardımcı kitap olarak okutulması, 2 Eylül Çarşamba günü toplantısında, Türk Maarif Encümeni tarafından tasvip edilmiştir."²³

Resmî kurumlar, eserin sahip olduğu didaktik dil, ruha huzur veren edebî güzellik ve üslubundaki sadeliğin hakkını teslim ederek o tarihlerde ilkokullarda okutulması kararı aldılarsa da, bize göre bu doğru ama eksik bir karardır. "Manzum Kur'ân"'ın, eğitim kademelerinin tüm aşamalarında okutulması kararının verilmesi, ve sadece Kıbrıslı Müslüman Türklerin değil, tüm İslâm âleminin bir değeri olan ama hayatta iken değeri hakkıyla anlaşılammış bir âlimin bu kıymetli eserinin devlet eliyle bastırılması ve tanıtımının hakkıyla yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim müellifin bizzat kendisi bu eseri kaleme almasının gayesini 4 Haziran 1946 baskısının önsözünde şu şekilde açıklamıştır:

"...Dünya tarihinin bu kritik kavşağında, Allahım'a ve bütün insanlığa karşı görevimi yerine getirmek kasdıyla, bu mukaddes âyetleri tekrar yayınlıyorum. Dünyada kalıcı bir sulh ve ferahın, adaletin ve medeniyetin tesisi için tek esas olmak üzere bütün hükümetlere, milletlere ve halklara bunları tekrar takdim ederim."²⁴

---

²⁰ Ertuğ, Büyük Düşünür "Felezof" Necmi Sâgib Bodamyalızade, s. 44.

²¹ Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 115.

²² Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 316.

²³ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. II.

²⁴ Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 314-315.

İki cilt halinde basılan eser, maalesef Kur'ân-ı Kerim'in tamamının tercüme/tefsiri değildir. Seçili bazı sûre ve âyetlerin tefsiri ile iktifâ eden müellifin esasında tüm Kur'ân'ı tefsir etmeyi amaçladığını²⁵ öğreniyoruz ki ilim dünyası için bir kayıp olarak kabul edeceğimiz bir üzüntüyle belirtmemiz gerekiyor ki bu amaç gerçekleşmemiştir.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, bu esere klasik yöntemlerle yazılmış bir tefsir kitabı olarak bakmamak gerekir. Bununla kastımız, bu kitap, rivâyet veya dirayet metodunun uygulandığı, sistemli tefsir usûlü yöntemleriyle yazılmış hacimli bir tefsir eseri değildir. Bilâkis "Manzum Kur'ân"¹, mezkûr metot ve yöntemleri zımnen barındıran, neredeyse her cümlesi Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerine veya Müslümanların ikinci kaynağı olan sünnete atıf içeren özlü edebî bir meâl/tefsir çalışması olarak değerlendirmek daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. O günün şartlarında yapılmış böylesine kıymetli bir çalışmayı, hele ki tefsir amacıyla yazılmış böyle bir eseri tefsir ilminde kendine has bir yaklaşım olarak değerlendirmek ilmi vicdan açısından daha mâkul olur kanaatindeyiz. Biz de bu esere tefsir eseri niteliği kazandıran unsurlardan sayılan metot ve yöntemleri ve Kur'ân ve sünnete zımnen yapılan atıfları da yer yer mercek altına alarak bu çağdaş tefsirin yöntemini yakından tanımaya çalışacağız.

İlk ciltte önsöz ve giriş bölümleri dışında, mükerrer kısımları saymazsak müellifin Kur'ân-ı Kerim'den tercüme/tefsir yaptığı 18 bölüm mevcuttur. Bu bölümlerin bir kısmında bir sûreyi bütün olarak ele aldığı gibi, bazı sûrelerden seçtiği âyetlere de bölüm açtığını görmekteyiz. İlk ciltte ele alınan sûre ve âyetleri, yazarının kitabında takip ettiği sıralamayı dikkate alarak şu şekilde listelemek mümkündür.

1. Ciltte tercüme/tefsir edilen

A- Sûreler:

- Fâtihâ Sûresi
- Kadr Sûresi
- İhlas Sûresi
- İkra' (Alak) Sûresi
- Duhâ Sûresi
- Nasr Sûresi
- Asr Sûresi
- Tebbet Sûresi

B- Müstakil Âyetler:

- Bakara Sûresi, 25. Âyet
- Bakara Sûresi, 1-5. Âyetler
- Bakara Sûresi, 21-22. Âyetler
- Bakara Sûresi, 23-24. Âyetler
- Bakara Sûresi, 255. Âyet
- Bakara Sûresi, 256. Âyet
- Yâsîn Sûresi, 1-12. Âyetler

²⁵ Ertuğ, Büyük Düşünür "Felezof" Necmi Sagib Bodamyalızade, s. 166.

- Mü'minûn Sûresi, 1-11. Âyetler
- Bakara Sûresi, 28-29. Âyetler

İkinci ciltte ağırlıklı olarak müstakil sûreler işlenmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in son on sûresi ile birlikte toplam 15 bölüm bu ciltte işlenmektedir. Liste şu şekildedir:

2. Ciltte tercüme/tefsir edilen

A- Sûreler:

- Fatıha Sûresi
- İkra' (Alak Sûresi)
- Kevser Sûresi
- İhlas Sûresi
- Nasr Sûresi
- Tebbet Sûresi
- Felak Sûresi
- Nas Sûresi
- Kâfirûn Sûresi
- Kureyş Sûresi
- Mâûn Sûresi
- Fil Sûresi

B- Müstakil Âyetler:

- Bakara Sûresi, 185. Âyet
- Bakara Sûresi, 21-22. Âyet
- Mü'minûn Sûresi, 1-11. Âyetler

Dikkat edilirse ilk ciltte bulunan yedi bölüm ikinci ciltte tekrar edilmiştir. Bu durumda ikinci ciltte sadece 8 yeni bölüm mevcuttur.

3. Manzum Kur'ân'ın İhtiva ettiği Konular ve Takip Edilen Yöntem

Giriş bölümünde Kur'ân- Kerim için:

“Allah'ın Sözü:
Nur, sıhhat ve saadetin,
Ümit, sevgi ve barışın hiç sönmiyen kaynağıdır

Allah'ın Kelâmı
Adalet ve hürriyetin
Müsâvât ve uhuvvetin
Hiç yıkılmayan temelidir.

Kur'ân'ı okuyunuz

Kur'ân'ı anlayınız
Kur'ân'ı seviniz;
Kur'ân sizi yükseltecek,
Kur'ân sizi kurtaracaktır.”²⁶

İfadelerini kullanan Bodamyalızade, yukarıdaki mısralarda kullandığı kavramlar çerçevesinde tercüme/tefsir yapmaktadır. Bunun yanında iman esaslarına da sık sık vurgu yapan müellif bu esaslar çerçevesinde İslam davasını insanlara aktarma gayretindedir. İbadetlerin önemine, Kur'ân'ın belirlediği helal ve haram sınırlarına da vurgu yapan müellifin eserinden birkaç örnek vererek okuyucunun bu değerli eserin içeriği ve yöntemi hakkında fikir sahibi olmasına katkı sağlamaya çalışacağız.

Necmi Bey, tefsir bölümlerinin büyük kısmına besmele ile başlar. Besmeleyi tercüme ve tefsir yöntemi, manzum olarak yaptığı çalışmanın bir numûnesi olarak kabul edilebilir. Birçok meâlde, “Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla”, veya “Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla” şeklinde karşılaştığımız “Bismillahirrahmânirrahîm” iberesinin manzum tefsiri şu şekilde ifade edilmiştir:

“İyilikler Yapan, Nimetler veren, merhametli ve her şeye kadir olan Allah'ın adı ile.”²⁷ Allah'ın “Rahmân” ve “Rahîm” isimlerinden bu mânâların tesbit edilmesi, Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsirine de örnek olarak kabul edilebilir.

İlk olarak “iyilikler yapan” ifadesini inceleyecek olursak; kök olarak r-h-m harflerinden türeyen ve kısaca Allah'ın merhametli olmasını ifade eden “Rahmân” ve “Rahîm” in neticesi olan iyiliğe karşılık olabilecek حسنة (h-s-n) ve فضل (f-d-l) kavramlarının Kur'ân-ı Kerim'de muvafık bir mânâ ile kullanıldığını görmekteyiz. Misal olarak : حسنة ifadesi için, Nisâ sûresi 79. Âyeti kerime'de şöyle buyrulur:

“... ما صابك من حسنة فمن الله...” “Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır...”

Bu yaklaşım, açık şekilde, müellifin, Kur'ân'a muvafık olarak her iyiliğin Allah'tan geldiğini ve Allah'tan gelen her türlü iyiliği, Allah'ın rahmet sıfatının bir tezahürü olarak değerlendirdiğini ortaya koyar.

فضل kavramının Kur'ân'daki mânâlarını incelediğimizde benzer şekilde sahip olunan her türlü nimet Allah'ın fazlı olduğu gibi, Allah'ın bizi cehennem azabından koruması da rabbimizin fazlıdır. “... فلما راه مستقرا عنده قال هذا من فضل ربي...” “... (Süleyman) onu (melikenin tahtını) yanına yerleşmiş olarak görünce : Bu , dedi, ...Rabbimin lütfundandır.”²⁸

“... ووقئهم عذاب الجحيم. فضلا من ربك...” “...Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur (sürekli hayata kavuşmuşlardır). (Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir)...”²⁹

Yine Allah'ın nimetler vermesine işaret eden âyetlerden bir tanesi şöyledir:

²⁶ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 1.

²⁷ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 1, 2, 6, c. 2, s. 1, 2, 10.

²⁸ Neml, 27/40;

²⁹ Duhan, 44/56-57.

“وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها ان الله لغفور رحيم” “Allah”ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.”³⁰ Bu âyette Allah’ın, verdiği nimetleri hatırlattıktan sonra “رحيم” ism-i şerif’ini zikretmesi Bodamyalızade’nin kullandığı ifadelerin derinliğine ve Kur’ân’a olan vukûfuna da güzel bir örnektir.

Besmelenin Allah’ın Kâdir olmasına işaret etmesi, Fâtiha sûresi’nin ilk âyetinde Allah’ın alemlerin Rabbi olması ve din (kıyâmet) gününün sahibi olması bağlamı ile ilgilidir. Bunun yanında doğrudan Allah lafzının böyle bir mânâ barındırması da bazı müfessirlerce zikredilen bir görüştür.³¹

Şunu da ifade etmek gerekir ki Bodamyalızade’nin her tercüme/tefsir bölümüne besmele ile başlaması, Resûlullah (s.a.v)’den nakledilen, Müslümanın her hayırlı işe besmele ile yani Allah’ın adıyla başlaması tavsiyesine³² icabet olabileceği gibi, bu ifadelerin Kur’ân davasının özeti olduğuna inanması ile de ilgili olabilir.

Müellif, tercüme/tefsirine Bakara sûresi 25. Âyeti ile başlar. İlgili âyet meâlen şöyledir: “İman edip iyi davranışlarda bulunanlara, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildikçe: Bundan önce dünyada bize verilenlerdendir bu, derler. Bu rızıklar onlara (bazı yönlerden dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedi kalıcılardır.”³³

Bu âyet ile ilgili iki sayfa tutan manzum meâl/tefsirin ilk kısmı şu şekildedir:

“Müjdele, ey Peygamberim müjdele,
İslâmiyete candan imân edenleri;
Kur’ân’ın nurunda yorulmadan yürüyenleri;
Günah, cinayet ve fenalıktan
Metanetle geri duranları;
Ahlak ve fazilet kurallarına uyarak
İyi ve faydalı işler yapanları;
Saf, temiz ve akman kalanları;
İnsanların yükselmesi, İnsanların mutlu olması için çalışanları;
Müjdele,
İki yüzlülükten, yalancılıktan,
Haksızlık ve adaletsizlikten kaçınanları;
Müjdele.

³⁰ Nahl, 16/18.

³¹ Et-Taberi, Ebu Ca’fer Muhammed bin Cerir, Câmiu’l-Beyân an Te’vili’l-Kur’ân, Mektebetu İbni Teymiyye, Kahire, trhsz, c. I, s. 122-123; İbni Kesir, İmâduddîn Ebu’l-Fidâ İsmâil, Tefsîru’l-Kur’âni’l-Âzîm, Mektebetu evlâdu’ş-Şeyh li’t-Turâs, Cîze, trhsz, c. I, s. 192-194.

³² İbni Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, Sünen, Dâru İhyâi’l-Kutubi’l-Arabiyye, yrsz, trsz, 1894 no’lu hadis, c. I, s. 610; Taberânî, Ebu’l- Kâsım, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb eş-Şâmî, el-Mu’cemu’l-Kebîr, (thk, Sa’d b. Abdillâh el-Humeyd/ Hâlid b. Abdirrahmâb el-Cureysi) yrsz, 2006/1427, 141 no’lu hadis, c. 19, s. 72.

³³ Mealler için Türkiye Diyanet Vakfı Yayını olan Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı mealinden yararlanılmıştır. Bkz, Komisyon, Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.

Yukarıda bulunan ifadelerin yazarı, Kur’ân’ın, hayat kitabı olduğu gerçeğini hatırlatarak, sadece okumak ve hatim indirmek için indirilmediğini ahlak ve fazilete, hak ve adalete çağırıldığını haykırmaktadır. Bu yönüyle Milli Şairimiz merhum Mehmet Akif Ersoy’un şu yakarışı iki Kur’ân şairinin fikir birliğine çok güzel bir örnek olarak karşımızda durmaktadır:

“Lafzı anlaşılıyor yalnız, anlaşılan Kur’ân’ın:
Çünkü hiçbirimiz üzerinde durmuyor mânânın:
Ya açar nazm-ı celilin bakarız yaprağına;
Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
İnmemiştir hele Kur’ân, bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!”³⁴

Öte yandan, Kıbrıslı Kur’ân Şairi’nin yukarıdaki tefsir ifadeleri, günümüz tefsir hareketlerinden edebi-ictimâî tefsir metodunu benimsemiş bir müfessirin yöntemine de paralellik arz etmektedir diyebiliriz. Zirâ ictimâî-edebî tefsir, Kur’ân’ın belağatını, i’câzını ve mânâlarını ortaya koymak, İslam milletinin müşkillerine ve bütün milletlerin sıkıntılılarına devâ olabilecek esaslara Kur’ân ile çözüm bulmak, Kur’ân-ı Kerim insanı muhatap aldığı için onun Allah ile olan ilişkilerinin yanında, ferdi ve sosyal ilişkilerine dair bilgiler vermek, prensib ve hükümler tesbit etmek gayretindedir.³⁵

Nitekim, bu değerli eserin kapağında Kur’ân’ın sahip olduğu erişilemez İ’câz vasfına binâen, bu derin mânâların temsil edilmek istendiği şu ifadelerle vurgulanmaktadır:

“Tanrı Kelâmı olan Kur’ân-ı Kerim’in aslındaki emsalsiz fesahat ve belâğatı, en yüksek ve enderin mânâları ihtiva eder.”

Kur’ân’ın İ’câz³⁶ yönü öyle anlaşılıyor ki müellif için ilham kaynağı olmuş ve bunun neticesinde Kur’ân’ın bu benzersiz vasfının şanına layık bir şekilde manzum olarak bir tefsir/meâl çalışması ortaya konmuştur. Kur’ân’ın İ’câz yönü, Resûlullâh’a Kur’ân ilk indirilmeye başlandığı andan itibaren muhataplarının dikkatini çekmiş, inananlar için de imânın en büyük delili olmuştur. Kur’ân’ın Allah kelâmı olduğunu kabullenemeyenlere karşı ise bizzat Kur’ân-ı Kerim’in Kendisi müteaddid yerde bu i’câz yönüne vurgu yapmak suretiyle benzerini getirmeleri hususunda hasımlarına meydan okumuştur.³⁷

³⁴ Ersoy, Mehmet Akif, *Şafahat*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 339.

³⁵ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınları, Ankara, 2009, s. 777; Özdeş, Talip-Bilgiz, Musa, *Tefsir 2*, Bilay Yayınları, Ankara, 2020, s. 15.

³⁶ “Sözlükte, gücü yetmemek, yapamamak anlamındaki acz kökünden türetilen i’câz kelimesi, “âciz bırakmak” demektir. Terim olarak genellikle, Kur’ân’ın sahip bulunduğu edebî üstünlük ve muhtevâ zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi diye tanımlanır.” Bkz. Yavuz, Yusuf Şevki, *‘İ’câzu’l-Kur’ân*”, Türkiye Diyanet vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, c. 21, s. 403.

³⁷ “Yoksa, “onu (Kur’ân’ı) kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki : Eğer doğru iseniz Allah’tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın dasiz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.” Hûd, 11/13; “Yoksa, Onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki : Eğer sizler doğru iseniz Allah’tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sûre getirin.” Yûnus, 10/38; “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah’tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın.” Bakara, 2/23; “Yahut “Onu kendisi uydurdu!” mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler.”

Bu sebeplerden ötürü olacaktır ki merhum Bodamyalızade, eserinin ilk cildinde Bakara sûresi 23. Âyetini de konu edinmiş ve ilgili âyet başlığı altında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kur'ân'ın tanrı Kelâmı olduğundan şüphe ediyorsanız
Bütün dostlarınızı ve arkadaşlarınızı çağırınız,
ALLAH'dan başka taptığınız mabutların
Yardım ve ilhamını yalvarınız,
Hep bir arada bir birinize yardım ederek
Bu Kur'ân gibi tek bir sûre yazmaya çalışınız,
Söz, tesir, kuvvet ve mânâda
Bu Kur'ân'ın bir benzerini yaratmayı deneyiniz.

Fakat, emin olunuz ki bu Kur'ân gibi bir kitap
Yaratmağa muktedir değilsiniz ve asla olamayacaksınız.”³⁸

Aynı satırların devamında ilgimizi çeken başka bir husus da şudur ki, Yukarıda da naklettiğimiz gibi Allah'a ve bütün insanlığa karşı görevini yerine getirmek maksadıyla, dünya barışı, huzur, adalet ve medeniyetin tesisi için bütün milletlere ve hükümetlere bu satırları takdim ettiğini belirten Bodamyalızade, çok açık bir şekilde, İngilizler de dahil olmak üzere herkesi İslam'a davet etmektedir. Bizzat kendisine ait şu ifadeler dediklerimizin ispatı sadedindedir:

“Ebedî cezâ ve azaptan kurtulmak için
Bu Kur'ân'ın bir Tanrı Sözü olduğunu kabul ediniz,
Bu kitabı her zaman rehber tutunuz.

...Ey büyük milletler, ey yüksek ve mesut insanlar,
Her şeyi size veren ve verecek olan BENİM,
Yalnız BANA itaat etmelisiniz.

...Ey milletler, ey insanlar, mağrur olmayınız,
Benim nuruma geliniz ve ebediyen parlayınız.”³⁹

Bu büyük şair ve ilim adamı için şöyle bir tesbit yapmanın, bir hakkın teslimi olduğu kanaatindeyiz. Gerek açtığı Shakespeare okulu gerekse yazdığı çeşitli mektup ve yazılarından yola çıkarak kendisini derin bir İngiliz hayranı olarak tavsif etmek kanaatimizce tam yerine oturmayan bir nitelemedir. Kendisi, Osmanlı'nın yıkıldığı ve İngilizlerin sadece Kıbrıs adasında değil neredeyse tüm dünya üzerinde hakimiyet kurduğu bir dönemde bölgede yaşayan Türklerin kendi varlıklarını ve kimliklerini korumalarının tek yolunun, bölgenin yeni yöneticileriyle iyi geçinmek olduğunu görüyor olmalıdır. Bu noktada İngilizlerin ve diğer sömürge devletlerinin sahip olduklarını iddia

---

Tür, 52/33,34; “De ki : Andolsun, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getirmezler.” İsrâ, 17/88.

³⁸ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 10.

³⁹ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 11.

ettikleri, özgürlük, düşünce hürriyeti, ifade özgürlüğü ve demokrasi gibi evrensel değerler çerçevesinde en büyük sermayesi olan kalemini kullanarak İslâmi kimlik mücadelesi vermiştir. Bu ifâdelerimizin en büyük şahidi de elimizde bulunan “Manzum Kur’ân” adlı eserdir. Bu eserini, zamanın İngiliz Kralına, Başbakanına, ABD başkanına gönderdiği halde içeriğinde İslâm’ın temel ilkeleriyle çelişecek bir söz veya yaklaşım bulmak mümkün değildir. Bodamyalızâde, Tevhid anlayışını en yüksek perdeden haykırdığı gibi, Hristiyanlığın temel inanç öğretisi olan teslis inancını da doğrudan reddeder. Teslisin bâtil olduğuna ve Allah Katında küfür olarak niteleneceğine işaret eder. Öyle ki bu mevzûya doğrudan işaret eden İhlas sûresini hem ilk ciltte hem de ikinci ciltte konu edinir. İlgili sûre meâlen şöyledir :

“De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O’nun hiçbir dengi yoktur.” İhlâs, 112/1-4.

Necmi Sâgib, İhlas sûresinin tefsir/tercemesinde manzum olarak şu ifadeleri kullanır:

“...Allah birdir;
Allah bütün kâinâtın tek bir tanrısıdır,
Allah’tan başka Tanrı yoktur,
Allah’tan başka Tanrı olamaz.

Allah doğurulmuş değildir,
Allah’ın annesi yoktur;
Allah yaratılmış değildir,
Allah’ın babası yoktur;
Allah’ın ebeveyni yok,
Kardeşi, kız kardeşi yoktur.

Allah doğurmuş değildir,
Allah’ın çocuğu yok,
Allah’ın oğlu, kızı yoktur;
Allah’ın yardımcısı, eşi, şeriki yoktur. Allah’ın erkekliği, dişiliği yoktur.
Allah’ın hiçbir benzeri yoktur,
ALLAH’IN ŞAHSİYETİ her tasavvurun fevkindedir.

...Ey milletler, biliniz ki ALLAH birdir,
ALLAH ebedîdir, ezeldir,
ALLAH her şeyi bilir, her şeye kadirdir,
ALLAH daima sağdır ve daima sağ olacaktır.”⁴⁰

Müellifin İslâm konusundaki tavizsiz duruşuna eserin her satırı şahittir. Yalnızca şu ifadeler konuyu yeterince vuzûha kavuşturacak niteliktedir:

“Ey milletler, yalan dinleri bırakınız,
Parlak hakikat olan İslâmiyete geliniz,

⁴⁰ Bodamyalızade, *Manzum Kur’ân*, c. 1, s. 19,21; c. 2, s. 10,12.

Allah sizi affedecek. Allah sizi kurtaracaktır,
Allah'ın merhamet ve kudretine güveniniz.”⁴¹

“uzakta ve yakında
Doğu'da ve Batı'da,
Milyonlarca insanlar,
Milletler ve cemaatler,
Doğru Dine girerek
Aslı ALLAH'tan gelen
İslâmlık içinde
Birleşeceklerdir.”⁴²

İslâm davasının yılmaz müdâfii olan büyük mütefekkir, İslâm'ın yeryüzünün bütün sorunlarına yegâne çözüm olduğuna tüm benliğiyle inanmış bir İslâm kahramanıdır. O, Nasr sûresi tefsirinde şu veciz ifadeleri kullanır:

“İslâmlık akışının
Önüne çıkan engeller
Onun kuvvetini artıracak,
İslâmlık her sınırı aşacak,
Dünyanın her yerine yayılacaktır.
Bütün dünya
İslâmlık suyunu içecek,
Bütün dünya
İslâmlığın nurunu görecek
Bütün Dünya
Barış ve eşitliğe kavuşacaktır.”⁴³

Bu noktada hemen belirtmeliyiz ki, yukarıda aktardığımız son ifadeler, esasında Kur'ân'ın, Allah'ın nurunu mutlaka tamamlayacağına dair olan gelecek ile ilgili müjdesine bir atıftır.⁴⁴ Şu da var ki Bodamyalızade, İslâm'ın neden eninde sonunda yeryüzüne hâkim olacağını da çok iyi bilen bir alimdir. Çünkü hem selîm akıl İslâm'ı işaret eder, hem de insanlığın vicdanı İslâm'ın hakkını teslim eder. Kâfirün sûresi tefsirinde şu ifadeler kullanılır:

“İslâmlıkta:
Karanlık hiçbir şey yoktur;
İslâmlıkta:
Akla uygun olmıyan

---

⁴¹ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 18.

⁴² Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 36.

⁴³ Bodamyalızade, c. 1, s. 36; c. 2, s. 13-14.

⁴⁴ “İsterler ki Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndüröversinler; ama inkarcılar hoşlanmasalar daallah nurunu muhakkak tamamlamayı istiyor.” Tevbe, 9/32; “Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.” Saff, 61/8;

Hiçbir şey yoktur.

İslâmlıkta:
Hiçbir haksızlık,
Hiçbir ahlaksızlık,
Hiçbir fenalık yoktur.

İslâmlık:
Her insanın hayatına,
Her insanın haklarına
Hürmet emreder.

İslâmlık:
Her öksüzü,
Her çocuğu,
Her kadını,
Her kızını,
Himâye etmenizi emreder.

İslâmlık:
Adalet ve merhamet,
Genel yardım,
Genel kardeşlik
Emreder...⁴⁵

Son olarak, esere çağdaş konulara temas etmesi yönüyle modern bir Kur'ân tefsiri niteliği kazandıran başka bir hususa dikkat çekmek istiyoruz. Eserde okumaya, bilgi-cehalet zıtlığına, akla, bilime, çokça vurgu yapılır. Zamanın şartlarında bilimin Müslümanlar arasında yorumlanmasının yol açtığı düşünce krizleri göz önünde bulundurulduğunda, din-bilim, vahiy-akıl ilişkisini kendi perspektifinde harmanlamış bir kişilik olarak Bodamyalızade, bilimin, Allah tarafından yeryüzünde adaleti te'sis etme görevi tevdi' edilen mü'minlerin en güçlü silahı olması gerektiğine inanmaktadır. O bu yaklaşımıyla din ve bilimin birbirine zıt değil tam tersine birbirini destekleyen hakikatin iki ayrı yüzü olduğu düşüncesindedir. Özellikle, Oku! emriyle başlayan vahyin ilk sözlerini barındıran Alak sûresi'ni işlediği kısımda bu hakikatleri çok açık bir şekilde dile getirmektedir. Alak Sûresi'nin ilk beş âyeti meâlen şöyledir:

“ Yaratana rabbinin adıyla oku! O insanı alaktan (asilip tutunan zigottan) yarattı. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren rabbin sonsuz kerem sahibidir.” Alak, 96/1-5.

Alak sûresinin tefsirini özellikle ilk beş âyetin mesajı çerçevesinde yapan Necmi Bey, “Oku!” başlığı altında incelediği ilgili sûrenin manzum tefsirinde şunları söyler:

“ OKU,
Her şeyi öğretmeğe kadir olan

⁴⁵ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 27.

ALLAH'ın adı ile oku.
Bütün dünyaya neşret.
İnsanları yaratan,
Aklı, zekâ ve hisleri veren,
Kalemin kullanışlarını öğreten
TANRI'nın yardımı ile oku.

...ALLAH'ın en büyük lütfu öğrenmek iktidarındır,
Bütün ilimler ve fenler mukaddestir,
Hiçbir bilgiyi ihmal etme,
Hiçbir bilgiyi küçümseme.
Bütün servetler ve ünler geçicidir,
Bilim ve bilgiyi
Her nevi şöhet ve servete tercih et.

...Bilgi en büyük kudrettir,
İnsan bilgi vasıtasıyla
Tabiat kuvvetlerine hâkim olabilir,
Düşmanlarını yenebilir,
Dünyanın her yerinde
İstedığı şeyleri elde edebilir.
Her türlü ilerleme, yükselme ve başarı
Bilgi ve öğretime dayanır.”⁴⁶

İslâm'ın, emirlerinin ve yasaklarının ruhunu çok iyi kavramış, İslâm'ın değerlerini tam olarak özümsemiş bir ilim adamı vasfıyla karşımıza çıkan Bodamyalızade'nin bu muhteşem eseri için çok daha hacimli çalışma yapılabileceğine inanıyoruz. Biz eser ile ilgili genel bir çerçeve çizmeye çalıştık. Şüphesiz ki daha yazılacak çok şey var. Fakat biz yazacaklarımızın bir makaleye sığmayacak kadar geniş bir perspektifle incelenmeye değer olduğuna inandığımız için sözlerimizi burada noktalamak istiyoruz. Bundan sonrası için “Manzum Kur'ân”ın ve yazarı Necmi Sâgib Bodamyalızade'nin layık oldukları ilgiyi hakkıyla göreceklere şüphemiz yoktur.

Sonuç

Kıbrıs Adası'nda Kur'ân tercümesi ve tefsiri üzerinde yapılan en güzel çalışmalardan bir tanesi hiç şüphesiz, Necmi Sâgib Bodamyalızade'ye ait “Manzum Kur'ân” adlı eserdir. Esas ismi Mahmut Aziz olan ve 1897 yılında Baf'ta doğan Necmi Sâgib'in çocukluğu Baf'ta geçmiştir. 1911-1915 arasında Lefkoşa'da 4 yıl idâdî'de eğitim gördükten sonra yüksek öğrenimini tamamlamak için Oxford üniversitesi'ne kayıt yapmış, ancak çeşitli nedenlerle eğitimini tamamlayamadan Kıbrıs'a geri gönderilmiştir. Kıbrıs'a döndükten sonra öğretmenlik yapan ve açtığı Shakespeare okulu'nda idarecilik görevi üstlenen Bodamyalızade bu arada toplumun sıkıntıları ile ilgilenmiştir. Müslüman Türk toplumunun tek bir çatı altında örgütlenmediğini görünce, kendisini “Müslümanlar Vekili” olarak takdim etmiştir. Bu vasıfla adada bulunan Türklerin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik haklarını korumak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Müftülük Makâmının yeniden

---

⁴⁶ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 22-23; c. 2, s. 4-5.

tesisi için verdiği çaba meyvesini vermiş ve müftülük makâmı yeniden tesis edilmiştir. Öte yandan Rumların Enosis fikirlerine karşı da amansız bir mücadele vermiştir.

Öte yandan, ilmi faaliyetlerine devam eden Bodamyalızade, Te'lif ve çeviri türü eserler ortaya koymuş, dönemin meşhur siyasetçilerine ve ilim adamlarına mektuplar yazmıştır. Yaptığı çalışmalar ilgi çekmiş, kendisine devlet başkanları ve edebiyatçılardan takdir ve teşekkür mektupları gelmiştir.

Necmi Sâgib Bodamyalızâde'nin en dikkat çekici çalışmalarından bir tanesi de, kendi ifadesiyle, Tanrı kelâmı olan Kur'ân-ı Kerim'in aslındaki emsalsiz fesâhat ve belağati, en yüksek ve en derin mânâları temsil etmek üzere kaleme aldığı "Manzum Kur'ân" adlı eserdir.

İlk olarak Kur'ân-ı Kerim'in Arapça'dan İngilizceye manzum olarak çevrilmesiyle "The Gouran Versfied" adıyla 1925 yılında yayınlanan eser, çeşitli tarihlerde birkaç İngilizce baskıdan sonra 1952 yılında İngilizce aslının Türkçe'ye çevrilmesi ile yeniden basılmıştır. 1959 yılında ikinci kez basılan eserin ikinci cildi de aynı yıl basılmıştır. Eser, resmi makamlarca da ilgi görmüş ve dönemin Milli Eğitim Bakanlığı ilgili kitabın ilkokullarda yardımcı kitap olarak okutulması kararı almıştır.

Kur'ân'ı Kerim'in tamamını ihtivâ etmeyen bu eserde, Mushaf sırasına göre son on sûre dahil olmak üzere mükerrer kısımlar çıkarılınca toplam 23 müstakil sûre ve âyet bölümünün manzum olarak tercüme/tefsiri yapılmıştır.

İnsanlığa İslâm'ın güzellik ve yüceliklerini anlatmak için kaleme alınan bu kitapta, Kur'ân'ın Allah'ın Mucizevî Kelâmı olduğu, Allah'ın birliği çerçevesinde tevhid anlayışının detaylı açıklaması, Hz. Muhammed (s.a.v)'in hak peygamber oluşu, İslâm'ın inançla ilgili diğer temel prensipleri, ibadetlerin önemi, İslâm'ın emir ve yasaklarının temel gayesi, insanlığın İslâm'ın yüksek değerlerine olan ihtiyacı, adalet, hürriyet, eşitlik ve hak kavramlarının ancak İslâm içinde en doğru mânâyı bulacağı gibi hususlar, şiirsel ve veciz ifadelerle muhatapların aklına ve vicdanına takdim edilmektedir.

İslâmî hakikatlerin tavizsiz bir şekilde ortaya konduğu bu çalışmada müellif, Kur'ân'ın i'câz yönünü kendi edebî üslubuyla dile getirmiş, şiirsel bir dille Kur'ân'ın tercüme/tefsirini yapmaya gayret göstermiştir. Kısa öz ve anlaşılır ifadelerle Kur'ân'ın hayata ve insana bakışını ortaya koymuş, insanlığın karşılaştığı sorunların çözüm reçetesini de bu şekilde insanlığa sunmuştur.

Kaynakça

- Adil, Fikret, Ayasofyada Selimiyede Türkçe Manzum Kur'an, Yeni İstanbul Gazetesi.
- An, Ahmet, *Kıbrıs'ta Basılmış Türkçe Kitaplar Listesi*, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- An, Ahmet, *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.
- Ateşin, Hüseyin Mehmet, *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- Bodamyalızade, Necmi Sâgib, *Manzum Kur'ân*, Lefkoşa, 1959.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınları, Ankara, 2009.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007.
- Ertuğ, Mehmet, Büyük Düşünür "Felezof" Necmi Sâgib Bodamyalızade, Lefkoşa, 2011.
- Komasyon, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- Nesim, Ali, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 1987.
- Özdeş, Talip – Bilgiz, Musa, *Tefsir 2*, Bilay Yayınları, Ankara, 2020.
- ÖzkuL, Ali Efzal - Özsezer, Mete, *Journal of History Culture and Art Research*, "Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Shakespeare Okulu ve Necmi Sâgib Bodamyalızade. Karabük üniversitesi.
- Taberânî, Ebu'l- Kâsım, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb eş-Şâmî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, yrsz, 2006/1427.
- Taberi, Ebu Ca'fer Muhammed bin Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'ân*, Mektebetu İbni Teymiyye, Kahire, trhsz.
- İbni Kesîr, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Âzîm*, Mektebetu evlâdu's-Şeyh li't-Turâs, Cîze, trhsz.
- İbni Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen*, Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, yrsz, trsz.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "*İ'câzu'l-Kur'ân*", Türkiye Diyanet vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 2000.

**Performans Teorisi Bağlamında Savaş Folkloru
(1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Dipkarpaz Gazileri Örneği)**

War Folklore to Performance Theory

(Example of Dipkarpaz Veterans of the 1974 Cyprus Peace Operation)

Zeki AKÇAM

Dr, Ankara Sosyal Bilimleri Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Yerleşkesi,
Yeni Türk Dili Anabilim Dalı
Lefkoşa, KKTC

zeki.akcam@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0444-2706>

<https://ror.org/025y36b60>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20 Aralık / December 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26 Aralık / December 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2023

Atıf / Cite as: Akçam, Zeki. "Performans Teorisi Bağlamında Savaş Folkloru (1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Dipkarpaz Gazileri Örneği)". *Kıbrıs* 13 (Aralık 2023), 21-59.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Zeki AKÇAM**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Performans Teorisi Bağlamında Savaş Folkloru (1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Dipkarpaz Gazileri Örneği)¹

Öz

Kıbrıs, tarihin her döneminde birçok savaşa sahne olmuştur. Asya kıtasından neredeyse her millet, adaya gelerek ada üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmıştır. Hakimiyet kurmaya çalışan ve tarihin neredeyse her döneminde Kıbrıs'ta izlerine rastladığımız Türkler, 1974 yılında Kıbrıs Türklerine karşı Rumların artan şiddet ve soykırım eylemlerine karşılık Barış Harekâtı düzenlemiştir. Genel olarak bu tür harekât ve savaşlara katılan gazilerden derlenen anılar tarih bilimi tarafından analiz edilmektedir. Kaynak kişilerden elde edilen ses kayıtları bağlam ve sözeldokularına dikkat edilmeden dikte edilmekte ve arşivlenmektedir. Bu şekilde derlenen metinler bazı bilim dalları tarafından kullanılabilir. Bu çalışmada, İskele İlçesine bağlı Dipkarpaz Beldesi'nde ikamet eden beş gazi ile yapılan alan çalışması Performans Teorisi'nin Üçlü Araştırma Modeli'ne göre yapılarak dikte edilmiştir. Bunun yanında, yine değişen halk kavramı ile birlikte yeni grupların ortaya çıkabileceği bilgisinden hareketle 1974 Barış Harekâtı'na ait bir savaş folklorunun varlığı görülmüş ve halk edebiyatına ait bir adet memorat derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türkleri, Savaş Folkloru, Memorat, Barış Harekâtı, Performans Teorisi.

War Folklore to Performance Theory (Example of Dipkarpaz Veterans of the 1974 Cyprus Peace Operation)²

Abstract

There have been many wars in Cyprus in every period of history. Almost every nation from the Asian continent came to the island and tried to dominate it. The Turks, who tried to establish dominance and whose traces we have seen in Cyprus in almost every period of history, organized the Peace Operation in 1974 in response to the increasing violence and genocidal actions of the Greek Cypriots against the Turkish Cypriots. Generally, memories compiled from veterans who participated in such operations and wars are analyzed by historical science. Voice recordings obtained from source people are written and archived without paying attention to their context and verbal texture. Texts compiled in this way can be used by some branches of science. In this study, the field study conducted with five veterans residing in Dipkarpaz Town of Iskele District was dictated by the Tripartite Research Model of Performance Theory. In addition, based on the knowledge that new groups may emerge with the changing concept of people, the existence of a war folklore belonging to the 1974 Peace Operation was observed and a memorate of folk literature was compiled.

Keywords: Turkish Cypriots, War Folklore, Memorat, Peace Operation, Performance Theory.

Giriş

Savaşlar insanlığın var olduğu günden bu yana insanlık tarihini meşgul etmiş ve dünya tarihinde kendisine yer bulmuştur. Bazen milletler birbirleri ile bazen de kendi soylarından olmayan bir millet ile savaşmıştır. İnsanlık tarihinin büyük bir kısmını oluşturan savaşlar ve bu savaşlara bağlı birçok olgu karşımıza çıkmaktadır. Savaş konusu ise çoğu zaman, başta tarih bilimi olmak üzere edebiyat, uluslararası ilişkiler, teknoloji vb. birçok bilim dalının araştırma konusu olmuştur. Bu bağlamda, bir savaş edebiyatı ve dünya savaşları gibi kavramlar ortaya konularak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Genellikle metin merkezli yaklaşımlar merkeze alınarak, savaşta tutulmuş notlar, savaş ile ilgili resmî belgeler esas alınmış konu ile ilgili çıkarımlara varılmıştır. Ses ve görüntü kayıt

¹ Bu makale, sözlü bildiri olarak 08-09 Kasım 2012 tarihinde XXIII. Uluslararası KIBATEK Edebiyat Sempozyumu- Anı Edebiyatı- konulu sempozyumda sunulmuştur.

² This study was presented as a paper at the XXIII. KIBATEK Literature Symposium -Memoir Literature- held on 08-09 November 2012.

teknolojisinin icadı ile birlikte bu kayıtlar da savaş araştırmalarında önemli bir yere sahip olmuştur. Biz de bu çalışmamızda, savaş ile ilgili anılar Performans Teorisi'nin Üçlü araştırma Modeli olan "Sözeldoku-Metin-Bağlam" yöntemine göre derlenerek incelenebilir mi sorusunu cevaplamaya çalışacağız. Zira genel olarak savaşa katılan kaynak kişiler ile ilgili yapılan çalışmalar ve bu çalışmalara ait olan metinlerin ses kayıtları özet şeklinde dikte edilmekte olup derleme ve gözlem notlarının tamamı yayınlanmamakta ya da kısmen yayınlanmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı ve Millî Mücadele Dönemi ile ilgili olarak birçok yayın karşımıza çıkmaktadır. Bu yayınların büyük bir kısmı başta Kıbrıs olmak üzere Türkiye'de yayımlanmıştır. Harekât ile ilgili amatör veya akademik metinleri bağlam veya metin merkezli metinler olarak ikiye ayırmamız mümkündür.³

1. Performans Teorisi ve Savaş Folkloru

Folkloru geçmişin ürünleri anlayışı olmaktan kurtaran ve dinamik bir iletişimsel süreç olarak değerlendiren teori; yaklaşık yüz yıllık bir sürecin neticesinde ortaya çıkmış; dilin sosyal kullanımları ile icrasına dikkat çekmiş, "şüphesiz metin çok önemlidir fakat bağsamsız metin ölüdür" şeklinde ifade edilen "bağlam" (contex) kavramını ortaya koymuştur.⁴ Sözlü kültür ürünleri dinamik bir iletişim süreci neticesinde her icra sırasında yeniden şekillenmekte idi. Her icrada farklı bağlamlar oluşmakta anlatıcı ile dinleyici arasındaki iletişimsel süreç metnin farklı varyantlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Böylece her varyantın ya da herhangi bir metnin oluşumuna neden olan sebepler rahatlıkla ortaya konulabilmektedir. Bu nedenle sözlü kültür ortamından yapılacak olan derlemelerin mutlaka bağlamlarına yönelik hususların not alınarak analiz edilmesi gerekmektedir. Metinler, konuşurlar ve icra sırasındaki bağlamlardan bağımsız olarak incelendiği takdirde "ölü bir metin" olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, herhangi bir şavaşa veya harekâta katılmış olan kaynak kişilerle yapılacak olan derlemelerin Performans Teorisi temel alınarak yapılması gerektiğine inanmaktayız.

1.1. Savaş Folkloru

Performans Teorisi ile birlikte "halk" kavramı da yeniden tanımlanmıştır. Halkbilimsel olarak halk, "en azından bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu" ifade eder ve insanoğlu yaşamaya devam ettiği müddetçe yeni gruplar ortaya çıkacaktır; bu gruplar büyük veya küçük olabilir.⁵ Bu gruplar kendi aralarında özel bir iletişim kodları olan gruplar olabilir. Örneğin; oto tamircileri, muhasebeciler, öğretmenler, inşaat işçileri, akademisyenler vb. grupların kendilerine özgü iletişim kodları veya folklorları olabilir. Kendi grupları içerisinde yazılı veya yazılı olmayan kurallar olabilir. Bu gruplar arasında halk edebiyatına ait türler de icra edilebilir. Dolayısı ile bu teoriye göre folklor sadece bir ülkenin tamamına ait olan kültürel unsurlar değil bir gruba mensup bireylerin ortaya koyduğu ortak iletişimsel süreci de kapsamaktadır. Bu da yeni folklorların oluşmasına sebep olacaktır. Savaşmak veya bir harekâta katılmak üzere bir araya gelen bireyler savaş folklorunu oluşturabilir. Bu folklorun içerisinde, fıkralar, masallar, efsaneler, memoratlar, destanlar, anılar, şakalar, dilbilimlik özel iletişim kodları vb. unsurlar olabilir. 1974 Barış Harekâtı

³ İrfan Akay, Kıbrıs Barış Harekâtı Anıları, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2021; İzzettin Çopur, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar, Kastaş Yayınları, İstanbul 2014; Kahraman Arslan, Bir Kıbrıs Gazisinin Sıradışı Anıları, Minel Yayın, Ankara, 2019; Mesut Günsev, 20 Temmuz 1974: Şafak Vakti Kıbrıs'ta, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1996; Ulvi Keser, Ben de Oradaydım: Kıbrıs'tan Gazi Anıları, 2 Cilt, Hiper Yayın, İstanbul, 2021; Halil Sadrazam, Birinci Harekât: Temmuz 1974, Lefkoşa: Söylem Yayınları, 2013; İkinci Harekât ve Sonrası: Ağustos 1974, Söylem Yayınevi, Lefkoşa, 2014.

⁴ Özkul Çobanoğlu, Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları, 3. b., Ankara 2005, s.265-266.

⁵ Çobanoğlu, s.209.

20-22 Temmuz 1974/14-16 Ağustos 1974 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Bazı askerlerin terhisleri harekât nedeniyle daha da uzamıştır. Harekât öncesi ve sonrasını ele aldığımızda yaklaşık olarak beş aylık süre boyunca bir arada kaldıklarını söyleyebiliriz. Bu zaman dilimleri daha da çeşitlendirilebilir. Dolayısı ile Kıbrıs gazilerinin folklorlarının oluşumuna neden olan süreci şu şekilde tasnif edebiliriz:

- a. Harekât Öncesi
- b. Harekât Sırası
- c. Harekât Sonrası

1.2. Performans Teorisinin Üçlü Araştırma Modeli ve Savaş Folkloru

Sözeldoku (texture): Çoğu türlerde ve sözel ‘verbal’ bir tabiatte olanların hepsinde sözeldoku ‘texture’ hususi fenomlerin ve morfemlerin içinde yer aldığı dil olup folklorun sözel dil ile ilgili özellikleridir.⁶ Bu araştırma modeline göre sözel dil icra sırasında ses veya görüntü kaydı ile birlikte kayıt altına alınmalıdır. Kaynak kişinin icrası sırasında herhangi bir şekilde müdahale edilmeyen ses kayıtları dikte edilirken yine sözeldokusuna müdahale edilmemelidir. Kıbrıs gazilerinden derlemiş olduğumuz metinler ağızlarından çıktığı şekliyle dikte edilmiş olup sözeldokuları korunmuştur.

Metin (text): Sözeldokuları ses ya da görüntü kaydıyla kayıt altına olan icralar gerek yapısal gerekse bağlam merkezli çalışmalar için dikte edilmektedir.

Bağlam (context): Bir folklor ürününü ya da sözlü bir icrayı etkileyen özel sosyal durumlarıdır.⁷ Bu durumlar icra sırasında hem icracıyı hem de dinleyiciyi etkilemektedir. İracının derlemeciye güven duyması, cinsiyet, mesleki statü vb. birçok unsur her iki tarafın da icrasını etkilemektedir. Bu hususların mutlaka derleme sırasında not alınması, ses veya görüntü kaydı ile kaydedilmesi gerekmektedir. Yapmış olduğumuz derlemeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ses kayıtları sözeldokuları korunarak metin haline getirilmiştir.

1.3. Savaş Folkloru Dipkarpaz Gazileri Örneği

2012 yılında yapılan alan çalışmasında beş gazi ile derleme yapılmıştır. Gazilerimiz Türkiye’nin farklı illerinden harekâta katılmışlardır. Harekâttan sonra Kıbrıs’a dönmüşler ve Dipkarpaz Beldesi’ni yerleşime açarak daimi olarak yerleşmişlerdir. Dipkarpaz’a harekâttan sonra askeri bir birlik yerleştirilmiştir çünkü Dipkarpaz’daki Rumların büyük çoğunluğu Güney’e geçmemişti. Köy ilk yıllarda iskâna kapalı idi. Gaziler toplu olarak Dipkarpaz’a gelerek köyü beğendiklerini beyan etmişlerdir. Bunun üzerine köy, Türk yerleşimine açılmıştır. Dipkarpaz’da yaşayan veya vefat etmiş olan tüm gazileri gösteren tablo şu şekildedir:

**Tablo-1: Dipkarpaz’da Yaşayan veya Vefat Eden Gazi
ile Mücahitlerin Listesi**

⁶ Özkul Çobanoğlu, Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları, 3. b., Ankara 2005, s.279.

⁷ Çobanoğlu, s.280.

1	ALİ DAĞLI	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
2	ABDURRAHİM SELVİ	(1974 GAZİSİ) Vefat etmiştir.
3	ARİF KIZILASLAN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
4	AHMET TANIŞMAN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
5	AHMET SEYHAN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
6	ALİ KARADOĞAN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
7	ADİL ÇÖMEN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
8	BAKİ BORAK	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
9	FESİH AKIN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.

10	HASAN OCAK	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
11	KASIM ZENGİN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
12	KUTBETTİN ERDOĞAN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
13	MEHMET AKTAŞ	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
14	MEHMET YEŞER	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir. Ancak vaktinin büyük bir kısmını Tokat-Erbaa'da geçirmektedir.
15	MUSTAFA AKBULUT	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
16	MEHMET YILDIZ	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
17	MUHSİN KAHRAMAN	(1974 GAZİSİ) Sağlık durumu çok iyidir.
18	İDRİS COŞKUN	(1974 GAZİSİ) 11.08.2014 tarihinde

		İskele İlçesi'ne bağlı Kumyalı beldesinde meydana gelen trafik kazasında yaşamını yitirmiştir.
19	VAHDET ALKAN	(1974 GAZİSİ) (Vefat etmiştir)
20	EROL ŞARAFAT (MÜCAHİT)	Sağlık durumu iyidir.
21	HALİL OĞUZ	(Vefat etmiştir)

1.3.1. Birinci Kaynak Kişi ile Yapılan Derleme

Kaynak kişinin;

Adı-Soyadı: Adil Çömen (KKTC kimlik kartındaki soyadı); Adil Çümen (TC kimlik kartındaki soyadı), Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın verdiği "Şerit Rozet Beratı"nda Adil Çimen şeklinde geçmekte olup kaynak kişinin yazılı belgelerde üç farklı soyadı görülmektedir. Kaynak kişi, soyadını memurların sürekli olarak yanlış anladığını ve bu sebepten dolayı ortaya yanlış yazımların çıktığını ifade etmiştir.

Doğum Tarihi ve Yeri: 19.01.1953, İzmir/Bergama/Yayakebir

İşi: Çiftçi (Emekli)

Eğitim Durumu: Ortaokul

Askere Gidiş Tarihi: 03.07.1973

Acemi Birliği: Isparta, Eğridir Dağ Komando Okulu

Usta Birliği: Bolu Komando Tugayı, 1. Tabur, 2. Bölük

Askerî rütbesi ve görevi: On Baş, Bomba Tahrip Tim Komutanı

Harekâta Katıldığı Tarihler: 20 Temmuz 1974/14-16 Ağustos 1974

Harekâta Görev Yaptığı Bölgeler: St. Hilarion Bölgesi, Şirinevler, Yılmazköy, Çamlıbel, Güzelyurt, Lefke.

Askerliği Bitiriş Tarihi: Mart 1975

Kuzey Kıbrıs'a Yerleşme Nedeni: Harekât sonrasında yerleşmiş oldukları Güngör Köyü'ne ziyarete gelen Bedrettin Demirel ile Rauf Raif Denktaş'ın konuşmaları kaynak kişimizin Kıbrıs'a gelmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu konuşmada özellikle Rauf Denktaş, Ada'da azınlıkta

olduklarını, ada halkını yalnız bırakmamalarını, gelmeleri halinde ev, toprak vereceklerini ve Kıbrıs'taki Türklerle bir arada olmalarını; evlenerek Kıbrıs'ta kalmalarını istemiştir.

Derleme Tarihi ve Yeri: 29.09.2012, Dipkarpaz. Derleme kaynak kişinin kendi evinde yapılmıştır.

Derlemeyi yapan derlemecinin adı-soyadı: Zeki AKÇAM

Doğum Tarihi ve yeri: 14.07.1979

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans (2012)

İşi: Öğretim Görevlisi (2012)

İcranın Süresi: 1 saat, 49 dakika, 53 saniye (ses kaydı) +2 dakika 34 saniye fotoğrafların açıklandığı kamera görüntüsü.

İcracının Performansı: Kaynak kişimiz gönüllü olarak komando olmuştur. Harekâta dair bilgilerin tamamını eksiksiz bir şekilde aktarmıştır. Ayrıca kaynak kişinin vermiş olduğu şehit olan asker isimleri ve şehit düştükleri yerler kontrol edilmiş olup tamamına yakın kısmının doğru olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında kaynak kişimiz Gaziler Derneği Kurucu Üyesi ve halen daha aktif olarak çalışan Yönetim Kurulu Üyesi'dir. Derleme, kaynak kişinin kendi evinde yapılmış olup kaynak kişiye derleme sırasında herhangi bir süre kısıtlaması olmadığı ifade edilmiştir. Sağlık durumu oldukça iyi olan kaynak kişimiz bu sebepten dolayı anılarını ayrıntılı bir şekilde aktarmıştır. Bunun yanında kaynak kişimiz ile derlemeci aynı köyden oldukları için birbirlerini tanımaktadır. Kaynak kişi ölçünlü bir Türkçe ile konuşmaktadır.

Sorular:

1. Hangi tarihte askere gittiniz?
2. Acemi ve usta birlikleriniz nereleriydi?
3. Askerî rütbeniz ve göreviniz ne idi?
4. Harekâta katılacağımızı nasıl öğrendiniz?
5. Harekâta nasıl ve ne şekilde dahil oldunuz?
6. Harekâta sırasında başınızdan geçenleri bize ayrıntılı bir şekilde anlatır mısınız?
7. Harekât sırasında başınızdan geçen ilginç bir olay ya da olağanüstü bir hadise var mıdır?

Üçlü Araştırma Modeline Göre Dikte Edilen Metin

3 Temmuz 1973 yılında asker oldum, gönüllü olarak komando oldum ve hemen Isparta Eğridir Dağ Komando Okulu'na gönderildim. Üç aylık temel eğitimden sonra Bolu Komando Tugayı'na dağıtım yapıldı. Bolu Komando Tugayı'nda tam bir yıllık askerdim. Rütbem on başı idi. Görevim ise bomba tahripçiliği idi. Eğitimlerimiz çok ağırdı. Burada tam bir yıllık olmuştuk. Bize özel bir görev verilmişti. Bölük komutanım benim çok severdi nereye gitse beni götürürdü. Verilecek her görevde yanında idim. Özel görevimiz ise şuydu: asker deniz eğitimi almak için haftanın bir günü 35 kiloluk tesisat ile 105 kilometre gidip deniz eğitimi alıp tekrar aynı yolu yürüyerek birliğe dönüyordu. Görevimiz daha kestirme yol bulmak ve askerin yorulmasını en asgari düzeye indirmektir. Bölük komutanı ile harita üzerinde incelemeler yaptık. Tabur komutanı ise harita üzerinden eski tarihi bir köprü belirledi ve orada buluşacağımızı söyledi. Tabur komutanı ile söylenen köprüde buluştuk. Kd.Üsteğmen Haluk Üstügen'e Tabur komutanı gelir gelmez şunları söyledi: Tabur Komutanımız ise Yarbay Kemal Aruş'tu. Kemal Aruş Korede'de savaşmış tecrübeli bir komutandı. "İlk gördüğümüz an dedi ki "Haluk, gözümüz aydın Kıbrıs'a gidiyoruz" dedi. Öyle

bir emir yoktu ancak tecrübeli bir subay olan Tabur komutanı tahmin etmiş. Kumanyamızı yedik. Görevimiz başarısızlıkla sonuçlanmıştı çünkü birlik için yeni bir yol bulamamıştık. Döndüğümüzde karanlık olmuştu. Çünkü sabah yola erken çıkmıştık. O gün 15 Temmuz 1974 idi ve çok iyi hatırlıyorum “Makarinos’a darbe yapılmıştı. Tabur Komutanı elindeki küçük radyodan haberleri dinliyordu. Bu arada bölük komutanı bize dinlenmemizi ardından hamama giderek banyo yapmamızı ve arkadaşlarımızı bize nöbet yazdırılmaması için uyarmamızı söyledi. Tam banyoya girdik bölüğümüzde alarm çalmaya başladı. Biz üç arkadaş daha önceden konuyu bildiğimiz için alarmın neden çaldığını hemen anladık. O ana Kıbrıs’a gideceğimizi anladık. 15 Temmuz akşamı idi. Araçlara hemen yükleme yapmaya başlandı. Bize sabaha kadar dinlenmemiz söylendi. Sabah tekmlili alan Tugay komutanımız Tuğ General Sabri Demirbağ, “taburlar, gereken hazırlığı yapın yola çıkacağız” dedi. Biz üç komando bölüğü bir de karargâh bölüğü toplam dört bölük idik. Toplam sayımız ise 450 idi. Tabur komutanı “arkadaşlar! Allah nasip ederse şimdi yola çıkacağız, zannederseniz kesin bir bilgi yok ama Kıbrıs’a gideceğiz galiba! Şu an araçlarımızla birlikte Ankara’ya doğru yola çıkacağız; verilecek olan emre göre hareket edeceğiz” dedi. Taburumuzda dört tane yedek subay vardı ve bunların terhisleri gelmişti. Tabur komutanı terhisi gelen asteğmenlerin bir adım öne çıkmalarını söyleyerek, taburda kalmalarını ve buradan terhis olmalarını emretti. Benim takım komutanım ve Ziraat Mühendisi olan Adana Fekeli Sıtkı Toksoy “anam beni bu günler için doğurdu diyerek Kıbrıs’a gelmek istedi” isteği kabul edildi. Yola çıktık ve akşamüzeri Ankara’ya vardık. 28. Tümen’in içine girdik. Her şeyimizi yanımıza almıştık. Eğitimimizi yaptık, yemeklerimizi yedik. O an artık kesinlikle Kıbrıs’a gideceğimizi anladık. Çünkü dönemin Kara Kuvvetleri komutanı ve müftüsü bizi tekbirle uğurladı. Tekrar yola çıktık. Konyayı geçtik Karaman’a yaklaştık ve akşam orada konakladık. Sabah katlık sporumuzu yaptık kahvaltımızı ettik tekrar çıktık yola. O gün akşamüzeri Silifke’yi geçtik Ovacık’a vardık. Orada araçları bırakarak Toros Dağları’na doğru tırmanışa geçtik. 19 Temmuz akşamı idi. Yine yemeğimizi yedik. Yine nöbetçiler hemen nöbete başladı ve orya yerleştik. Bölük komutanı mühimmat dağıtımını başlasın diye talimat verdi. Herkes alabildiği kadar mühimmat aldı üzerine. Gece saat ikide mühimmat dağıtımını bitti. Bölük komutanı geldi “herkes daire olsun” ve “çöksün” dedi. Hepimiz birden daire olup çöktük. Emri okuyorum, iyi dinleyin arkadaşlar dedi: “Allah nasip ederse sabah saat beş veya beş otuz civarında uçaklarımız daha önce yapılan istihbaratlar doğrultusunda önemli noktaları bombalayacak. Bildiğiniz gibi Kıbrıs’ta darbe yapıldı, Türkleri katledecekler dedi. Uçaklar bombaladıktan sonra biz de saat sabah yedi de helikopterlerle otuz, otuz beş dakikada Kıbrıs’a varacağız. Helikopterler bir kalkışta bir taburu yerden kaldıracak dedi. Sizden istediğim bir şey var subay-astsubay rütbelerini söksün dedi. Mümkünse subay-astsubay saçlarını tıpkı erler gibi kestirsin. Çünkü savaşa gidiyoruz. Eğer subay esir düşerse subaya daha büyük işkence yapılır. Çavuş ile onbaşılar da aynı şekilde kendilerine dikkat etsinler. Komutan istirahate çekilmememizi söyledi ve ayrıca bize şunları dedi: nasıl ki Yunan İzmir’den kaçarken köyleri yakıp yıktı, hamile analarımızı ve bacılarımızı süngülediyse biz de aynıını yapmayacağız. Kesinlikle esir alma yok. Kadına çoluk çocuğa işkence yapmak yok. Kadını çoluğu çocuğu bir yere toplayacaksınız. Onları geriye alacaksınız. Ancak askerde kesinlikle af yok...o seni vurursa sen de onu vuracaksınız... sizlerden istediğim ne öğrendiniz ise tatbik etmenizdir. Çünkü sizler eğitilmiş askerlersiniz. Belki aranızda bazılarınız çeşitli sebeplerden dolayı birbirini kırmıştır, sakın durumu fırsat bilip birbirimize düşmeyelim. Ben inanıyorum ki hepimiz başaracağız dedi ve herkes birbiri ile helâlleşti. Ardından tüm takımlar istirahate çekildi. Benim takım astsubayım Tokat Niksarlı idi. Adı Cemal Yurdumgüzel idi. Üç ay önce bizim birliğe gelmiş idi. Daha önce iki yıl Kıbrıs’ta “Değiştirme Alayı’nda” görev yapmış. Takım komutanı Adana Fekeli Asteğmen Sıtkı Toksoy ile birlikte astsubay Cemal Yurdumgüzel bize şunları söyledi: “arkadaşlar inşallah St. Hilarion bölgesine

düşeriz. Çünkü biz Kıbrıs'ta orada eğitim yaptık. Bölgeyi çok iyi biliyorum” dedi. Biz bunun üzerine çok sevindik. Sanki savaşa değil de başka bir yere gidiyormuş havası oldu bizde. Sabah saat beşte herkes kalktı. Bölük komutanı herkes yanına iki kasa mermi alacak dedi. El bombası, havan mermisi, roketatar mermisi de aldık. Sonra dağdan yarım saat uzaklıkta bir buğday tarlası vardı. Arazi helikopterlerle dolu idi. Helikopterleri saydım tam 66 adet idiler. Bir helikoptere 12-13 kişi biniyordu. Kapıları açıktı. Birden tüm tabur havalandı ve dedikleri gibi 35 dakikada Kıbrıs'a vardık. Yılan Adası'nın üzerinden geçtik. Beşparmakları da geçtik ve Ağırdağ köyünde bir arpa-buğday tarlasına indik. Biz atış menziline dışındaydık. Rumlar şok oldular. Böyle bir şey beklemiyorlardı. Biz inerken üzerimizden uçaklar süzölmeye başladı. Kayseri Hava İndirme Tugayı'da Yılmaz Köy'e doğru paraşütle indirme yaptı. Helikopterler bizi indirdi ve gitti. Hep işaretlerle anlaşıyorduk. İlk hedefimiz Ağırdağ idi. Minareli bir köydü. Türk köyü olduğunu anladık. Herkes kendi istikametine doğru yürüdü. Birinci bölük önde Türk bayrağını çekmiş ilerliyordu. Su mataralarımızı dolduramamıştık. Köylüler bizi görünce hemen yanımıza koştular ve köyde yukarıdan taranan bölgeler hakkında bize bilgi verdiler. Köyün doğu kısmında harup ve zeytin ağaçlarının dibinde bize istirahat verdiler. Bize köylüler, karpuz, hellim, ekme ve su getirdiler. Hellimi ilk defa orada gördük. O sırada Yunanlıların iki Fantom uçağının saldırısına uğradık. İlk yaralılarımızı orada verdik. İki arkadaşımız yaralandı. Ancak bizi tam olarak görememişti. Bugünkü Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı'nın olduğu bölgede hastane varmış, bir roket oraya bir de yukarısında bir kireç taşı ocağı var, bir roket de oraya attı. Ardından köyün eteğini taradı. Yaralılar taburun üçüncü bölümüne aitti. Hedefimiz Ağırdağ'ın yukarı tarafındaki mücahit birliği ile buluşmak ve Selvili Tepe'deki Yunan taburunu etkisiz hale getirmektir. Kayaların arasından 8 saate yukarıya çıkacaksınız dediler. Biz iki buçuk saatte yukarıya çıktık. İlk çıkanlardan birisiyim. Yukarı çıktık. Birden bire burnum kanamaya başladı, durduramadık. Tabii 20 Temmuz hava sıcak. Mücahitler ile buluştuk, birbirimize sarıldık, ağlaştık ve öpüştük. Su sordum, onların da suyu yokmuş. Birliklerinde bir tuvalet ve tuvaletin arkasında iki varil ve bu varillerin içinde söndürölmüş kireç ve bu kirecin üstünde de bir karış yüksekliğinde su vardı. O suyu kirece kadar içtik, yaladık. Ardından yürüdü. Sonra bugün St. Hilarion'da atış poligonu olarak kullanılan noktaya geldik. Bu noktaya kadar tek bir mermi atmadık. Artık akşam olmuştu. Zaten komanda gündüz değil gece savaşırdı. Çok yorgunduk. Dediler ki iki saat istirahat edin sonra taarruza kalkılacak. Her takım nöbetçilerini sızmalar karşı çıkardı. Yarım saat olmuştu ve güneş yeni inmişti. Birdenbire kalk emri geldi. Bölük komutanı otuz kişi gönüllü çıksın dedi. Herkes bir adım öne çıktı. Ardından yerinize geçin dedi. Sonra benim de içinde olduğum otuz kişiyi ayırdı. Üç tane de ast-subay seçti. Bölük komutanı “arkadaşlar üzerimizden altı yüz elli kişilik bir Rum birliği geçti. Girne'de çıkarma olunca üzerimizden dağa geçtiler. Önce Beyaz Ev'in yanındaki mücahit birliğini imha ediyorlar sonra biz yatarken üstümüzden geçerek sabah kavuştuğumuz mücahit birliği olan Doğru-yol birliğindeki yirmi iki mücahidi şehit ediyorlar. Yirmi dört kişi idiler. İki kişi kaçarak durumu bize bildirdiler. Bize önden kılavuz olarak çıkmamız emredildi. Parolalar verildi. Parola Atatürk, işaret ise mücahit idi. Yola çıktık. İşaretle ilerliyorduk. Bölükten yaklaşık yüz metre ilerledik, bir ayak sesi duyduk ve hemen çöktük. Parolayı söyledik ancak bir cevap gelmeyince bize ateş açıldı. Biz anladık ki Rum birliği bizim olduğumuz noktaya doğru iniyormuş. Orada çarpışmaya başladık. Sabaha kadar çatıştık. Rum mevzisinden yani daha yukarıdan bize sürekli olarak havan atışları yapılıyordu. Orman yanmaya başladı. Biz yamaçta onlar tepedeydi. En korktuğumuz havandı. Hep uçaksavar kurmuşlardı. Taburumuz dağa doğru yayıldı. Koordineli bir şekilde ilerledik. Sabaha doğru şafakla birlikte bir kayanın arkasında idik. Karşıda bir karartı gördük. Mevzi aldık. Kim olduğunu bilmiyorduk. Bekledik, yaklaştı, baktık ki bölük arkadaşımız. Uçaksavar ile çenesinden vurulmuştu. Çenesi dağılmıştı. Hilmi dedim, hııı dedi ve hemen onu kayanın arkasına çektim. Bizi yukarıdan taramaya başladılar. Hilmi'ye kaleye gitmesini

söyledik. Vurulmadan kaleye kadar gitti. Ardın hemen yanımıza havan düştü, Erzurumlu Sabahattin Yılmaz kalçasından vuruldu ve kalçası dağılmıştı. Allahtan ölmemişti. Yavaş yavaş yukarıya doğru tırmanmaya başladık ve ağaç olmayan küçük bir alan geldik. Orta yerde ufacık bir kaya vardı. O kayayı kullanarak sıçramam gerekli idi. Geçemedik bir türlü. En sonunda birbirimizi ateşle koruyarak geçmek geldi aklımıza. Ben ilk sıçramayı yaptım ve kayanın arkasına mevzi aldım. Yukarıdan Rum taramaya başladı. Kaya bu atışlarla dağılıp üzerime dökülmeye başladı ve aynı zamanda da küçülüyordu. Kendimi sağa sola atarak kurtardım. Takımla tırmanışa devam ettik. Takım komutanım havancıydı. Rum mevzisini vurdu. Ancak havancı ilk atıştan sonra yerini değiştirmek zorundadır. Çünkü yerini değişmezse ikinci atışta alev çıkararak yerini belli eder. Takım komutanım yerini değişmeyince vuruldu. Bende bir şey yok korkmayın Allah Allah deyin ileri devam edin, emir komuta Cemal astsubayda dedi ve şehit oldu. Cemal astsubayın da bir ara sesi kesildi hava iyi artık ağarmıştı. Devam ediyorduk ve artık sırta çıkmıştık. Sivaslı havancı Astsubayımız Lütfi Yıldırım bana bir havan getirin dedi. Çünkü yukarıdaki taramalıyı susturmamız lazım. İkinci atışında makinalıyı susturdu ve düze çıktık. Çok yaralımız vardı. Dediler üçüncü bölük komutanı Üsteğmen Üstün(Oğuz⁸) Yener şehit olmuş. Doğru-yol birliğini gördük. Birlik ile aramızda eski arabaların ve katırların olduğu bir çukur vardı. Yaralılar su diye bağıyordu. Arabaları gördüm ve radyatörleri aklıma. Hamdi Yılmaz ve Mehmet Çörekçi adlı arkadaşlarıma beni koruyun çünkü ben size su bulacağım dedim. Lütfi astsubaya su bulduğumu söyledim ancak o da vurulacağını söyledi. Ben 8-10 matarayı topladım, palaskama bağladım. Sürüne sürüne arabaların yanına gittim. Kapılarını açmadım. Sonra arabaların altına yattım ve radyatör borularını kestim. Sular küflü idi. İlk suyu ben içtim. Tüm mataraları doldurdum. Halil Taşkın adlı arkadaş yaralı idi ona matara kapağı ile su verdim. Çukuru geçince Rumların bir mevzisi vardı. Baktım Cemal⁹ astsubay orada şehit olmuş. Doğru yol bölümünü aldık. 22 mücahiti şehit bulduk. Hatta bir tanesini, tuvaletin yanında santral odaları vardı ve bu odanın küçük eski bir kapısı vardı. Bu kapıyı çıkarmışlar ve mücahiti kapıya çivilemişlerdi. Tekrar akşamı bekledik. 21 Temmuz akşamı Doğruyol'u tekrar teslim aldık. Akşam otuz kişi toplandık ve tekrar bir manga olduk. Başımıza Fevzi Altıntaş adında astsubayı verdiler. Bizden küçük ve tecrübesizdi. Her şeyi bize sorardı. Dinleme postası çıkacaksınız dediler. Çünkü arada Barış Gücü ileride de Rumların mevzisi vardı. Rum mevzisindekiler kaçmıştı. Daha ileride Bordo Bereli Yunan komandoları vardı. Çok yorgunduk. Havan mevzimiz yarım ay şeklinde idi. Dizildik mevziye baktım herkes uyuyor. Fevzi astsubaya dedik ki arkadaşlar uyuyor, mangayı üçe ayıralım, uykusu olmayanları en öne alalım ilk onlar iki saat nöbet tutsun sonra da diğerleri tutsun. Sabaha kadar böyle devam edelim dedik. Aslan Aslan adlı Çankırlı bir çavuş vardı. "Ben dayanırım dedi". Ben, ben de dayanırım dedim. Bu şekilde devam edecektik. En son nöbeti Diyarbakırlı Bekir Karadoğan Çavuş alacaktı. MG-3'ü Rumlara doğru çevirdik. Fevzi astsubay ile Aslan uyudu. Benim uykum yok diye uyumadım. Bize arada bir izli mermi atıyorlardı. Silah sesi zamanla daha yakından gelmeye başladı. Dedim birisi bizden tarafa geliyor. Aslan yakından gelen var diye yanıma geldi. Hemen astsubayı kaldırdık. Sonra herkesi kaldırdık Çünkü iyice yaklaşmışlardı. Sürekli atışa devam ediyorlardı. Sabah ışıdığı anda mevzimize baktım. Alnımızdan

⁸ Kaynak kişi Üstün Yener olarak hatırlamaktadır. Ancak Komando Tugayı 1. Tabur 3. Bölük Takım Komutanı Piyade Üsteğmen Oğuz Yener idi. "Komando Tugayı 1 nci Tabur 3 ncü Bölük Takım Komutanı olarak Barış Harekâtına katıldı. 21 Temmuz 1974 günü Hilerion bölgesinde şehit oldu", Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.7.

⁹ "Piyade Üsçavuş...1950 yılında Nıksar'da doğdu... Komando Tugayı 1 nci Tabur 2 nci Bölük Takım Astsubayı iken Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı. 21 Temmuz 1974 günü Doğruyol'da şehit oldu", Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.35.

dört karış aşağı vuruyormuş mermiler. Neyse biz de onlara atışlarla cevap verdik ve durumu bölük komutanına bildirdik. Bir ara sabaha karşı sustu. Dedim herhalde vurduk. Astsubaya dedim ki ben bakacağım. Sürünüp gideceğim gene bakacağım dedim. Astsubay karşı çıktı. MG-3'ü kullanan arkadaşta dedim ki "beni koru". Bekir Karadoğan ile 10 metre süründük. Baktık ileride bir kişi yerde yatıyor ve vurulmuş. Bacaklarından tutarak mevziye kadar getirdik. Benim getirdiğim teymendi. Kimliğine baktım İstanbul doğumlu bir Rum çıktı. Benim botlar yırtılmıştı, onun botları ise sağlamdı ve 43 numara idi. Yani ayağıma göre idi. Bölük komutanına götürdük. 22 Temmuz sabahı Samsun Bafra 54'e 1 arkadaşım vardı. Bu arkadaşımın adı Sabahattin Yılmaz idi. Bir ailenin tek evladıydı. Çok güzel yetişmiş ve çok saygılı biriydi. Onu bölükte korurdum. Ailesi bir gün onu ziyarete gelmişti. Birden bire beni ziyaretçin var diye çağırdılar. Benim ziyaretçim gelmezdi. Birden şaşırđım. Meğer Sebahattin'in ailesi beni görmek istemiş. Bana Sabahattin'e yardım ettiğimden dolayı teşekkür ettiler, çarşı iznine beraber çıktık. Annesi bana vasiyet etti: "çocuğumu çok nazlı yetiştirdik ve çok kırılgan bir çocuk ne olur ona sahip çık" dedi. Dolayısı ile onu bana emanet ettiler. Bu çocuğuy koruyordum. 22 Temmuz günü öğlene doğru çocuğun burnu kanamaya başladı. Zaten çok narin, zayıf ve minyondu. Bir türlü kanı durduramadık. Takım komutanımız şehit olduğı için başka bir bölükten bize Mahmut adından bir adam gönderdiler ama çok aksi idi, ters idi. Karşıdaki Yunan Alayı'na saat üç buçuk dört gibi Taarruz etmemiz için emir geldi. Takım komutanına bu çocuk gitmesin yürüyemez savaşamaz dedim ama anlatamadım. Bunun üzerine Sabahattin yanımdan ayrılma dedim. Yanımda Çanakkaleli Hamdi Yılmaz ve Zonguldak Safranbolu'lu Mehmet Çörekçi vardı. Sabahattin'in silahı bomba atar idi. Bu arada Yunan komandoları bize sürekli olarak ateş açıyorlardı. Mevziyi susturmamız lazımdı. Sabahattin¹⁰ ilk atışında başarılı olamadı. İkinciye tam atacağı sırada küt diye kafası düşüverdi. Tam alınından vurdular. Aldım hemen yere yatırdım. Baktım çelik miğfer altına girmiş. Bağıra bağıra ağladım. Annesi onu bana emanet etmişti. Bu sefer başladım astsubaya küfür etmeye. Bu olay beni çok etkiledi. Yine orada İstanbullu Filiz Okantan¹¹ vardı. Bize ikiz derlerdi. Birbirimize çok benzerdik. O da aynı Sebahattin gibi aynı kayadan ateş ederken hemen oracıkta ve aynı yerden vuruldu. Aynı yerde Hamdi Yılmaz¹² da şehit oldu. Biz şehitlerimizi orada bıraktık. Çünkü arkadan karargâh bölüğü şehitleri topluyordu. Neyse biz ilerlemeye devam ettik. Birinci Yunan mevzisini ele geçirdik. Bekir Karadoğan ile Türk bayrağını çektik. Hatta Yunan bayrağını yırtmaya çalışıyorduk. Teymenimiz vardı dedi ki "bayrağı yırtmayın, her bayrağın bir millet için bir anlamı vardır, sadece atın gitsin". Baktık mevziler hep uçaksavar ile dolu. Mevzilerinde elektirik ve buzluk bile vardı. Çapraz ateş edecek şekilde mevzileri düzenlemişlerdi. Diğer mevzile arasında ise 25 metre var ve her birisinin arasında irtibat hendeği yer alıyordu. Böylece bir mevziden diğerine kurşun yemeden geçebiliyorlardı. Bu mevziyi almıştık

¹⁰ "Piyade Eri Sabahattin Yılmaz... 1953 yılında Havza'da doğdu...Komando Tugayı 1 nci Taburunda vatani görevini yapmakta iken Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı. 22 Temmuz 1974 günü Atak bölgesinde şehit oldu." , Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.398.

¹¹ "Piyade Çavuşu Filiz Okandan...Tekirdağı'nda doğdu...22 Temmuz 1974 günü Atak bölgesinde şehit oldu." Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.291. İlgili yayında Okandan'ın 20 Temmuz 1974 gününde şehit olduğı bilgisi verilmesine rağmen kaynak kişimiz Sabahattin Yılmaz ile aynı tarihte şehit düştüklerini ifade etmiştir.

¹² "Piyade Eri Hamdi Yılmaz, Adapazarı'nda doğdu...22 Temmuz 1974 günü Zeytinlik Bölgesi'nde şehit oldu." Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.401. İlgili yayında Hamdi Yılmaz'ın Zeytinlik Bölgesi'nde şehit olduğı bilgisi verilmesine rağmen kaynak kişimiz "Atak Bölgesi"nde şehit olduğunu ifade etmiştir. Ancak derlemenin ileriki kısmında kaynak kişi hareketin son günü arkadaşı Hamdi Yılmaz ile Boğaz Bölgesi'nde ekme almaya gittiğini ifade etmiştir.

ve sarp bir yerd. Cephemiz bitmek üzereydi. Bölük komutanı orası çok sarp bir bölge cephaneye yetiştiremeyiz diyerek geri çekil emri verdi. Biz başladık sövmeye. Bu kadar emek verdik. Darbeli atışlarla geri çekilmeye başladık. Tam o sırada Kayseri çavuş arkadaşlardan Ali Köken¹³ isminde bir Çavuş kafayı bozmuş olacak ki ayağa kalktı ve söverek Yunan mevzisine ateş açarak gitmeye başladı. Biz geri çekilmeye devam ettik. Biz ne yaptysak Ali'yi durduramadık ve içlerine kadar gitti. Biz indik geriye. Kalenin eteğine indik. Onlar bizim bayrağı indirip tekrar kendi bayraklarını çektiler. Sabaha kadar Ali'yi bağırttılar. “Komutanım gelin ben Yunanlıları esir aldım” diye bize bağıırıyordu. Sabaha karşı öldürüleceğini anlayınca “komutanım gelmeyin Yunanlılar esir aldı beni” diye bağıırmaya başladı. Neyse şafakla birlikte taarruz emri geldi. Birinci ve ikinci mevzilerini aldık. Bir de karargâhları varmış ki çok güzel kamufle edilmiş. Yukarıdan uçak bile göremezdi. Tabur komutanları olan binbaşı ile birlikte 42 esir aldık. Kaleye getirdik. Tabur komutanı esirleri sorguya çekmiş. Mücahit Yüzbaşı tercümanlık yapıyordu. Bana da sorguyu komutanın postası anlattı. Ali'nin gözleri oyuk, burnu ve kulakları kesikti. Bunun yanında edep yeri kesilerek ağzına yerleştirilmişti. Tabur komutanı Ali getirildiği zaman ona sarılarak “yavrum senin ne günahın vardı diye ağladı. Herkes bu duruma çok üzöldü. Bölükte ağlamayan kalmadı. Bölük komutanın Yunan subayına Ali'mden ne istediniz diye sormuş. Bunun üzerine Yunanlı subay “beni öldüreceksiniz ama eğer elinizden kurtulursam çoluğunuzu çocuğunuzu soğan doğrar gibi doğrayacağım” demiş. Yarbay bu cevaba çok kızmış ve tabancanın kabzası ile yüzüne yüzüne vurmuş. Böylece birinci harekât bitmişti. O dağı artık almıştık. Üstümüz başımız pisti. Sakalı gür olanların sakalı çıkmıştı. Tam gerilla gibi idik. Bölük komutanı hemen Ağırdağ'ın yakınında bir kuyu ve havuz buldu. Havuzu doldurdu ve herkesi banyo etmesi için eski bir kamyonla sırasıyla gönderdi. Yıkandık, tıraş olduk. Sonra dağdan indik. Şirinevler köyüne doğru indik. Bölük komutanı yine otuz kişi seçerek arama tarama yapmamızı istedi. Fevzi astsubayla ve iki çavuş arkadaşla köye gittik. Hiç unutmadığım bir anımı anlatmak istiyorum burada: Daha ikinci harekât başlamamıştı. Köye girdik ve açız. Asker artık harup yiye yiye kabız olmuştu. Harup da daha olmamıştı. Beyaz Ev'in hemen dibinde kamp kurmuştuk. Bir ekme geliyor kişi bir ekmeği paylaşıyorduk. Tabii komando buna alışıkı. Ancak biz yukarıdan bugünkü Boğaz Piknik Alanı'nda bizim birliklerden birini görüyorduk Fevzi astsubayına bunlarda ekme vardı. Ben yukarıdan aşağıya ineyim ekme alıp geleyim dedim. Bana delirdin mi? dedi. Hamdi Yılmaz ile aşağıya indik. Konserve ve ekme alıp yukarı çıktık. Mangalar arasında yiyeceği paylaştık.

Memorat

Neyse Şirinevler Köyü'ne arama tarama yapmak için girdik. Yanımda Bursalı Erdoğan Bekler ve iki kişi daha evleri aramaya başladık. Bölük komutanı da elinde telsizle bilgi veriyor. Tam köy meydanının sol yanında iki katlı taş bir ev vardı. Pencereleri demir parmaklı idi. Dedim Erdoğan burayı arayalım. Kapıya ne kadar vurduysak açılmadı. Ancak camları açıldı. Camlar açılınca baktık içeride seksenlik doksanlık bir yaşlı kadın. Aç kapıyı dedim ben. Kadın titreyerek elleri havada geldi ve kapıyı açtı. Arka arkaya içeriye girdik. Salonu çok büyüktü ve eski bir evdi. Ortada bir karyola kurulu, kocası da yaşlıydı. Saçlar bembeyazdı ve yatıyordu. Yukarıyı aradık bir şey çıkmadı. Sonra karyolanın köşesini G-3 ile kaldırdım. Baktım bir şey var. 17-18 yaşlarında torunları. Demek ki kalmış orda. Çık dışarı dedim. Kadın çocuğu hemen arkasına aldı. Kadın ayaktaıydı. Uzun boylu ve yiğit bir kadındı. Rumca konuşuyordu. Anlamıyordum ama kızı göstererek “angoni! angoni!” diyordu. İlk defa kelimeyi orda duymuştum. Kadın korkudan ayakta altına işedi. O anda bu Cenab-

¹³ “Piyade Çavuşu Ali Köken...Kayseri'de doğdu...21 Temmuz 1974 günü St. Hilerion bölgesinde şehit oldu.” Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.264.

ı Allah'ın bir mucizesi diyeyim bana Tüfeyi çapraz takdım omzuma, g-3 elimde şarjör takılı, ağzında mermi, kadın ağlarken bir anda annem oldu, karşımda aniden anamı gördüm. Anam ya resmen anam oldu kadın. Erdoğan yanımda solda idi. Bıraktım tüfeğimi gözlerimi ovuşturdum. Allahım sana şükürler olsun dedim, gözlerimi sildim, yine anam. Karşımda anamı görüyorum, bak bunu hiç unutmam. Erdoğan fark etmiş, iki defa sildim; gözlerimi açıyom kapatıyom anamı görüyom karşımda. Erdoğan ne oldu sana böyle dedi. Değiştin sen ne oldu? Dedim Erdoğan seni görüyom, kadına bakıyom anam. Karşımda anam, anamı görüyorum karşımda dedim. Olamaz dedi Erdoğan. Tekrar gözlerimi oğuşturdum yine anam. Erdoğan sakın dokunma dedim. Bu Allah'ın bize bir mucizesi, bu kadına dokunma! Bu kadın senin anan olabilirdi. Bu kız çocuğunu da kimseye söyleme. Benim anam ya da kız kardeşim olabilirdi. Dedim bunu duyarlarsa sütü bozuk olur. Hemen bunu birlik komutanına haber verelim hemen bunları buradan alsınlar. Tamam dedi. Tüfeği bıraktım kadına dokunmucaz dedim ama kadın artık korkudan her tarafı mahvetti. Gülümsedim, gülümseyince iyi niyetli olduğumuzu anladı ve rahatladı. Ne istiyorsun diye sordum. Hemen çeşmeye koştu; su akımıyordu. Erdoğan dedim hemen koş diğer evlerden su bul getir dedim. Erdoğan mavi bidonlardan aldı ve su doldurup getirdi. O kadar su içtiler ki...sonra kapıdan çıkıyoruz sağı solu kapatın diye işaret verdik. Diğer evlerden yiyecek getirip verdik. Astsubaya gittik, durumu anlattık. Bölük komutanına söyledi. Jiple takım astsubayımız Mehmet Bulduk geldi. Onları arabaya aldı ve hiçbir zarar görmeden onları teslim etti.¹⁴

Biz köyü taramayı devam ettik. Koop diye bir yazı gördük. Demir kapısı vardı. Kırdık kapıyı baktık içi hellim vardı. İlk defa orada gördük. Bir de kolilerin içinde tatlı bir şey var. Tadına baktık. Çok güzel bal gibi idi. Fevzi astsubayma dedim, bölük aç buradan malzemeleri bölüğe taşıyalım dedim. Astsubay nasıl taşıyacağız dedi. Bir traktör vardı. Bir romörk vardı. Bisküvi, hellim ve o kolileri yükledik. Sonra tavuk bulduk, her eve kazan yaktık ve tavukları pişirdik. Sonra bölüğe çıktık. Bölük komutanı sinir oldu. Yiyecekleri dağıt ve bu aracı yok et dedi. Çünkü savaştayız komutanlar bize bakıyor. Neyse sütü içen herkes o akşam isal oldu. Hemen bölük komutanı beni çağırıldı. Bunlara ne yedirdin dedi. Vallahi bilmiyorum dedim. Sonra bir mücahit vardı. Ona sordular o da gülerek kutu sütü dedi.

Köyün dışına mevzi kurduk. Yılmaz köye doğru yöneldik ve hedefimiz orası idi. Orada Maronit varmış. O köyün üstünde tuğla bir bina var. 14 Ağustos sabahı uçaklar süzüldü o binayı vurdu. Bina saatlerce yandı. Uçak olmasa savaş olmaz buna inandım. Uçaklar gelince can geliyordu. Gidince moralimiz bozuluyordu. Neyse Yılmazköy'den Çamlıbel'e gittik. Herhangi bir mukavemet olmadı. Sonra Kalkanlıya varmadan derede mola verdik. İkinci harekât bizim için kolaydı. Hiç şehit vermedik. Güzelyurt'a girdik. Deniz kop piyade komandoları bizden evvel gitmiş oraya bizi hiç bekletmediler, hemen yanımıza tank verdiler. Ardından Gaziveren Köyü'ne geldik. Orada bir ve üçüncü bölük birleşmişti. 1. bölük komutanı Şahin Atlı idi. Biz köyün içinde bir Atatürk büstü var hemen yanında da bir yonca bahçesi. Bahçeye yayıldık silahlarımızı temizliyoruz bir taraftan da temkinliyiz. Birdenbire Şahin Atlı geldi; iki askerini Rumlar vurmuştu hemen bize teslim etti. Bahçelerin içinde savaşıyorlardı. Tabur komutanımız Cemal Eruç Yarbay çok iyi hatırlıyorum. Atatürk büstüne baktı ve bir kurşunun isabet ettiğini gördü. Hemen bir çamur aldı ve orasını hemen kapattı ve "atam seni burada da mı gazi görecektik" dedi. O arada tanklar geldi. Gemikonağı'na doğru gideceğiz dedi. Barış gücü bizi gördü hemen Rumlara haber vermişler ki Türkler geliyor. Gemikonağı'na geldik kimse yok, Lefke de aynı durumda idi. Biz Lefke'ye gelince Türkler yollara

¹⁴ Memorat tanımını için bkz. Özkul Çobanoğlu, Türk Halk Kültüründen Memoratlar ve Halk İnançları, Akçağ Yayınevi, Ankara 2003.

döküldü. Harbiye marşı ile İstiklal Marşımızı okuduk. O sırada saat beş otuz da ateşkes ilan edilmiş. Tabur komutanı bize devam dedi. Güvenliği sağlayın dedi. Birinci bölük Yeşilirmak'a hareket etti. Yeşilirmak'ı da aldı. Biz de bu arada maden ocaklarının eteğine çekildik. Hemen mevzilerimizi kazdık. Beton döktük. O bölgede bir ay kaldık. Benim taburum bugünkü Güngör Köyü'ne yerleşti. Ay Hristotomos Manastırı'nın olduğu bölgeye yerleştik. Ben yetmiş beş'in mart ayında terhis oldum. Harekâtı böyle bitirdik. Harekâttan çok sonra dediler ki Tatlısu tarafından sızma var. Biz de bunun üzerine Erenköy'e kadar geldik. Erenköy limanına pusu kurduk iki gece kaldık. Biz askerken kolordu komutanı Bedrettin Demirel Paşa vardı. Nurettin Ersin Paşa vardı. Demirel Paşa taburumuza konuşma yaptı. Denктаş Bey ile geldi. Demirel Paşa bizi öven bir konuşma verdi. Bizim kırk yedi şehidimiz vardı. Denктаş Bey konuştu. Gitmeyin, burada kalın, biz azınlıktayız, burada evlenin yerleşin, toprak alın birbirimize karışalım dedi. Kalmanızı istiyoruz dedi. Biz beş arkadaş kalmaya verdik. Terhis oldum Türkiye'de beş ay kaldım. Ailemin durumu çok iyiydi. Babam gelmeme izin vermedi. Ben evden kaçtım. İzmir'de araştırma yaptık Kıbrıs için ancak oradan olmadı. Sonra Ankara'ya amcamın yanına gittim. Milli Savunma Bakanlığı kanalı ile bir yazı yazdık ve Kıbrıs'a gönderdik. Bir ay içinde cevap geldi. Harekâta katıldığınıza dair belge ile gelerseniz yerleşebilirsiniz dendi. Dedem gitmemem için çok direndi. Babam hakkımı helal etmem dedi. Babamın küçüğü kardeşi vardı. Belki oğlan bir kız sevmiştir ya da gömüsü vardır. Bir hava alıp gelsin dedi. Kıbrıs'a geldim. İskâna, sonra da Lapta'ya arkadaşımın yanına gittim. Laptayı beğenmedim, sonra Maraş'a geldim. Sonra hanım ile tanıştım. Gaziler Derneği'nin kurucusuyum. Dipkarpaz'ın açılmasını o dönem istedik. Dipkarpaz'a beş otobüs gazi geldik. Çoğu arkadaş DAÜ rektörlüğünde kalıyordu. Eskiden orası yurt idi. Beş arkadaş buraya yerleşmeye karar verdik. Kolordu bize bir şart koştı. Buraya sadece evliler yerleşebilir diye..Ben nikahlıydım. Düğünü yaptık hemen buraya geldik. Halil Söngüt diye biri geldi. Vahdet Alkan, Ali Dağlı geldi. Halil Oğuz, Muhsin Kahraman, Ali Karadoğan geldi. Arif Kızıllarslan geldi. Yani Dipkarpaz'a ilk gaziler geldi.

Kaynak kişinin bildiği kendi bölümündeki diğer şehitler: Şehit Muhittin Satioğlu¹⁵, Sıtkı Toksoy¹⁶, Mehmet Kara¹⁷, Nurettin Duman¹⁸, Muammer Karaağaç¹⁹ (Birinci bölükten geldi)

¹⁵ “Piyade Eri...Kastamonu'da doğdu...21 Temmuz 1974 günü St.Hilerion bölgesinde şehit oldu.” “Piyade Çavuşu Filiz Okandan...Tekirdağı'nda doğdu..20 Temmuz 1974 günü Atak bölgesinde şehit oldu.” Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.338.

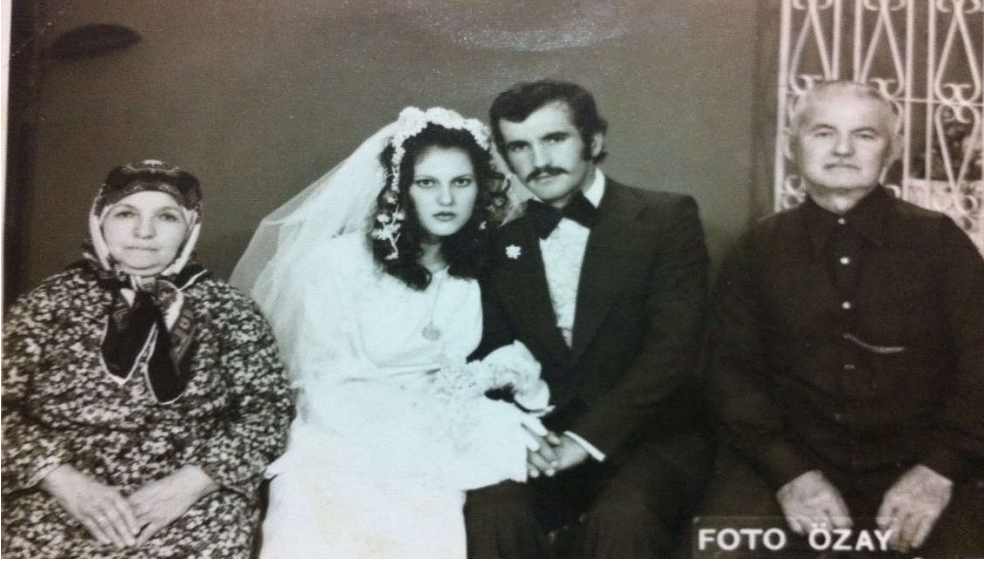
¹⁶ “Yedek Piyade Asteğmen...Adana'da doğdu...Komando Taburu 2 nci Bölük Takım Komutanı iken Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı. 21 Temmuz 1974 günü St. Hilerion'da şehit oldu.” .” Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.24.

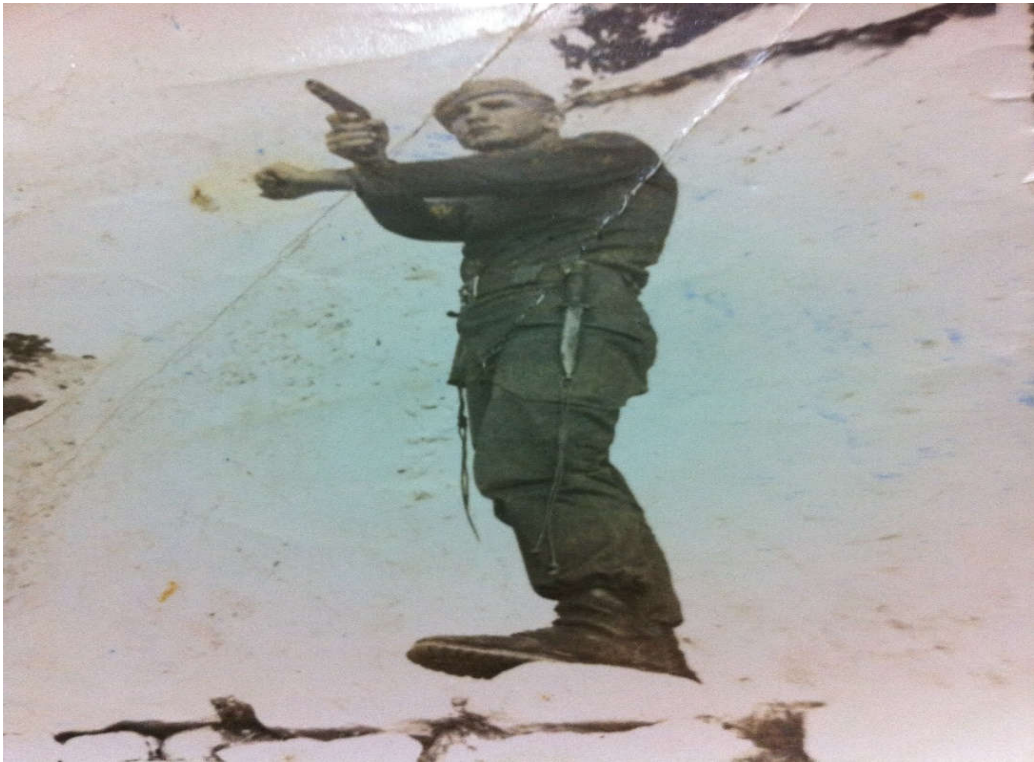
¹⁷ “Piyade Eri...Muğla'da doğdu...22 Temmuz 1974 günü Pladini bölgesinde şehit oldu.” Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.235.

¹⁸ “Piyade Eri...Göksun (Kahraman Maraş)'ta doğdu... 22 Temmuz 1974 günü Atak mevkiinde şehit oldu.” Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.151.

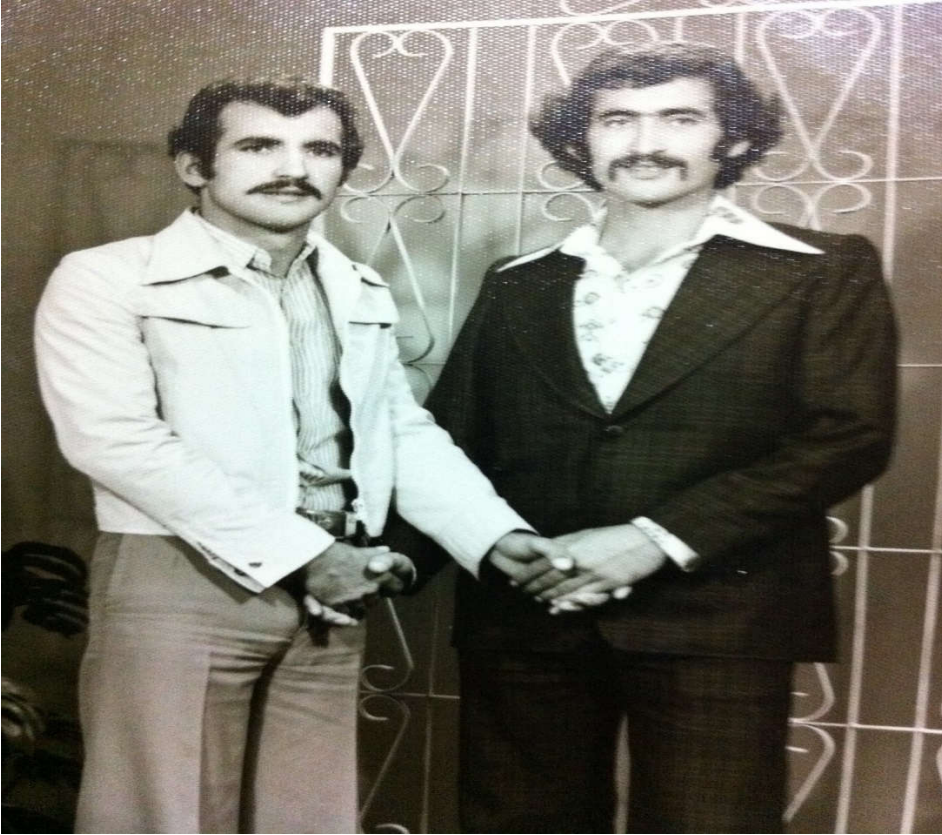
¹⁹ “Piyade Astsubay...Çankırı (Kurşunlu)'da doğdu...22 Temmuz 1974 günü Keskinsirt'da şehit oldu.” Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.38.

Birinci Kaynak Kişiyeye Ait Fotoğraf Arşivi

17/10/74
AYHIRISTÖDMAR
MANASTIRI

KIBRIS'ta geçirdiğimiz ramazan
bayramı münasebetiyle düzenlenen törende
saygıdeğer teğmenimiz atilla turhanla
bayramlaşmamızı tespit eden fotoğrafın
mânevi değeri kalbimde eşsiz bir
mekide kalacaktır

- ARIF CİMEN
Atilla

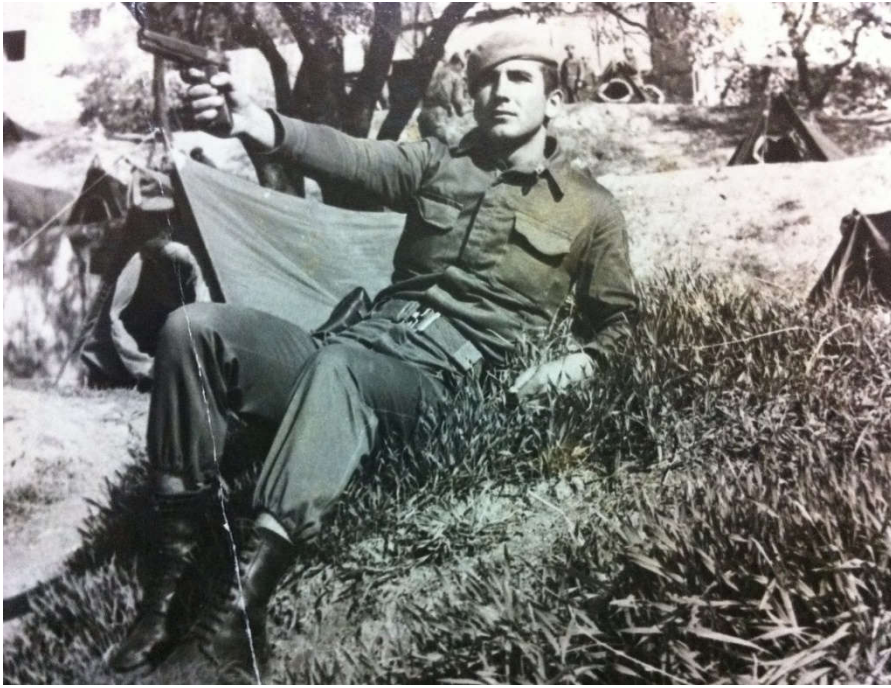

SGK T.C. SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

GAZİ

ADI : ADİL
SOYADI : ÇÜMEN
D.YERİ : YAYAKEBİR
D.TARİHİ : 19.01.1953
SİCİL NO : KT.026.470.0
T.C.KİMLİK NO : 31153895892
GEÇ. SÜRESİ : 00.00.0000

SERBEST

1.3.2. İkinci Kaynak Kişi ile Yapılan Derleme

Kaynak kişinin;

Adı-Soyadı: Mehmet Aktaş (Lâkabı: Komando Memet)

Doğum Tarihi ve Yeri: 02.02.1953, Tokat/Erbaa

İşi: Emekli Sıhhiye Görevlisi (Sinekçi)

Eğitim Durumu: İlkokul

Askere Gidiş Tarihi: 02.03.1973

Acemi Birliği: Önce 20 gün Denizli’de kaldı. Ancak iki yüz elli asker ile birlikte daha sonra Bolu Komando Tugayı’na alınmıştır. İki yüz elli kişiden 18 kişi Bolu’da kalır, geriye kalanlar ise İzmir’e gönderilir. Kaynak kişimiz bu 18 kişi arasındadır. Dolayısı ile usta birliği de Bolu Komando Tugayı olmuştur.

Usta Birliği: Bolu Komando Tugayı, 2. Tabur, 2. Bölük

Askerî rütbesi ve görevi: Komando Er

Harekâta Katıldığı Tarihler: 20-22 Temmuz 1974/14-16 Ağustos 1974

Harekâta Görev Yaptığı Bölgeler: Boğaz, St. Hilarion, Kırmı, Lapta, Alayköy, Dikmen, Değirmenlik.

Askerliği Bitiriş Tarihi: 2.11.1974

Kıbrıs’a Yerleşme Nedeni: Tokat/Erbaa Alinek Köyü’nde kalan kaynak kişiye; bölgelerinde “Hasan Uğurlu Elektrik Santrali” yapılacağı ve bu nedenle köylerinin sular altında kalma ihtimali olduğu belirtilmiştir. Bunun üzerine kaynak kişi yine aynı köyden olan Kıbrıs gazisi arkadaşları ile bitki örtüsü Karadeniz’i andırdığı için Dipkarpaz’a gelir ve yerleşirler. Türkiye’deki köyleri su altında kalmaz ancak onlar yine de köylerine dönmezler ve Dipkarpaz’da yaşamaya devam ederler.

Derleme Tarihi ve Yeri: 29.09.2012, Dipkarpaz

Derlemeyi yapan derlemecinin adı-soyadı: Zeki AKÇAM

Doğum Tarihi ve yeri: 14.07.1979

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans (2012)

İşi: Öğretim Görevlisi (2012)

Sorular:

1. Hangi tarihte askere gittiniz?
2. Acemi ve usta birlikleriniz nereleriydi?
3. Askerî rütbeniz ve göreviniz ne idi?
4. Harekâta katılacağımızı nasıl öğrendiniz?
5. Harekâta nasıl ve ne şekilde dahil oldunuz?
6. Harekâta sırasında başınızdan geçenleri bize ayrıntılı bir şekilde anlatır mısınız?
7. Harekât sırasında başınızdan geçen ilginç bir olay ya da olağanüstü bir hadise var mıdır?

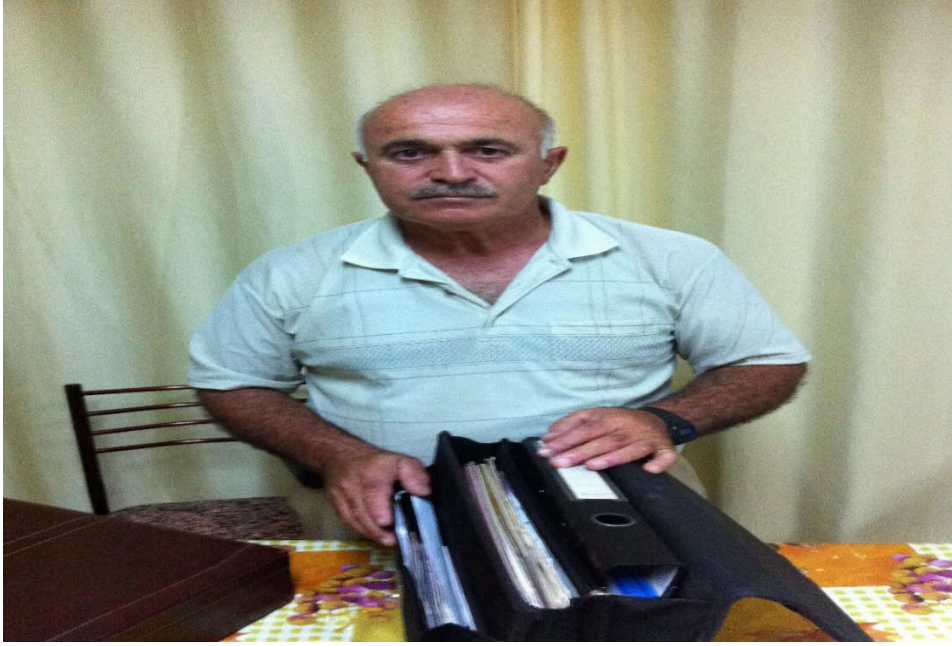
Üçlü Araştırma Modeline Göre Dikte Edilen Metin

1973 yılında yirmi yaşında askere gittim. 2 Mart 1973 tarihinde. Askerlik iki seneydi bizim zamanımızda 18 aya indirmişlerdi. Ancak çıkarmadan dolayı 2 ay fazladan askerlik yaptım. Asıl ben Denizli'ye gittim. Denizli'den iki yüz elli kişiyi Bolu'ya gönderdiler. Ardından 18 kişiyi bırakarak gerisini İzmir'e gönderdiler. Denizli'de yirmi gün kaldık. Dolayısı ile usta birliğim Bolu Komando Tugayı oldu. Biz bütün gün dağda eğitim yaptık. Yine bir gün 150 kilometrelik yürüyüşte idik. Yemek molası verildi. Böyle saat 12-1 idi. Dediler Kıbrıs'ta Makariyos'a bir darbe yapıldı. Her an gidebiliriz. Neyse bizi o gece askerî araçlar geldi. Bizi tugaya taşıdılar. Geldik tugayın içi ana baba günü idi. Cephanelikler hızla boşalıyordu. Sonra baktık sivil otobüsler geldi. Bu arada Tugay komutanı bir konuşma yaptı. Hepimizi Ankara'ya sevk etmek üzere otobüslere bindirdiler. Tugayda ise sadece nöbetçiler kaldı. Başka birliklerden oraya takviye gelecekti. Ankara Etimesgut'a geldik. Orada yemek verdiler. Bize yeni kıyafet dağıttılar. Sonra ilk defa orada G-3'leri elimize aldık. O zamanlar yeni çıkmıştı. İlk G-3'leri Bolu Komando Tugayı almıştı. Orada II. Ordu komutanı, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan üçü bir geldi ve konuşma yaptılar. Kıbrıs'a çıkarma yapılacak ve sizin tugaya verilen görev ise Girne'den hava alanına yol açmaktır dendi. Gidip gelmeyen olabilir herkes hakkını helal etsin dediler. Biz arda tekrar sivil otobüslere bindik ve polis eşliğinde Mersin tarafında Ovacık diye bir yer var oraya geldik. Oraya üstlendik. Sabaha yakın Türk'ün Kıbrıs'ta bir karış yeri yok, kesin çıkarma olacak dendi. Bir kısım askeri Ovacık'ta bırakmak istediler. Eskişehirli bir arkadaşım vardı. Komutanın yanına gittik. Komutanım dedik "biz sizin fedainiz oluruz, senin önünde siper oluruz, gelecek mermiye önder oluruz, sen bizi bırakamazsın burada, bırakmaya böyle bir şeye hakkın yok! Bizi burada kesinlikle bırakamazsın. Biz zorlayınca bizim zorumuza dayanamadı. Tabur komutanı bizi uçağına aldı. Biz helikopterlerle Kıbrıs'a geldik. Tabi her taraf yanıyor. 15 metre kala yere iniyorduk. İndiğimiz zaman bazı arkadaşlarımız yaralandı, bazıları ise şehit düştü. İndiğimiz gün sağdaki tepede geceledik. Gece aramıza Rum girdi. İki arkadaş şehit oldu. Onları yakaladık. Akıbetlerini bilmiyorum. Biz Bolu Komando Tugayı ve Kayseri Hava İndirme Tugayı birleşerek bütün dağı temizledik. Biz geldikten sonra Hava İndirme Tugayı'nı aramıza indirdiler. Önce biz indik sonra onlar geldiler. Yanımızda çok arkadaşımız öldü. Üç tanesini de omzumda ben taşıdım. Hatta birisi Eskişehirli idi. Omuzunu uçaksavar mermisi dağıtmıştı. Trabzonlu bir arkadaş vardı onu da ben indirdim. Tugay komutanı bunları görünce ağladı. Tugay komutanı bana şunları söylemişti: Gerçekten asker gördüm ama senin gibisini görmedim dedi. Ben senle Kıbrıs'a değil, dünyanın neresinde savaş olsa giderim dedi. Kıbrıs'ta çıkarmada herkeste olmayan bir belge bende vardır. Tugay komutanı birinci ve ikinci harekâta katıldığımız ve kazanılan zaferde büyük emeğimizin olduğu bir belgeyi bana takdim etmiştir. Bende korku yoktu. Korkanlara mermi gelirdi. Bizim askerimiz Rum karşılık vermeden karşılık vermemiştir. Neyse sağ tarafta üstlendiğimiz dağda ilk gece iki şehit verdik. Ertesi gün gece sola doğru sızma yaptık. St. Hilarion Kalesi'nin altına kadar o gece dayandık. İkinci gece. Üçüncü gece nerdeyse sona yaklaşıyorduk. Ancak 28 Tümen gelmişti. Görevi başaramamıştı. Yine biz Lapta'ya kadar olan bölgeyi temizledik. Bazen geceleri 15-20 metre kadar Rum mevzisine yanaşırdık. Rum'un makineli tüfeklerinin namlularından ateş çıkıyordu. Kafamıza taş ve mermi yağıyordu. Kafamızı kaldıramadığımız zamanlar oluyordu. Çok arkadaşımız şehit oldu. Allah nur içinde yatırsın. Yani bunlar kolay mesele değil. Zamanla ortalığı temizledik. Sonra ikinci harekât başladı. Alayköy'ün üstünde uluslararası bir havaalanı vardı. Oraya kadar gittik. Orada bizi durdurdular. Bizi oradan bizi geri çektiler. Bizi Dikmen'e getirdiler. Bir süre Dikmen'de kaldık. Sonra ilk terhis olanlardan birisi benim. Mesela o devirde çok subay, astsubay ve er şehit verdik. En zorlu görevi bu adada Bolu Komando Tugayı yaptı. Çünkü 15-20 metre kadar Rum mevzisine yanaşmak için sızma yapıyorduk ve sürekli sürünüyorduk. Kollar bacaklar hep yara bere içinde idi.

Çok berbattı. Ama hiç öleceği insanın aklına bile gelmiyor. Yılanın askeri soktuğu çok söylendi ancak ben kendim buna rastlamadım. Bunun yanında sürekli kalçadan askerin yaralandığı söylenir ancak bu doğru değildir. Türk askeri çok eğitilmişti. Esirleri alırdık getirirdik. Onlara çok iyi davrandık. Kimsenin namusuna şerefine dokunmadık. Tankın çıkışı dağa şöyle olmuştur. Tankın paleti arı yolda koştuktu. Arkadan bir tank geliyor geçemiyor. Çünkü sağ sol uçurum. Sonra başka bir tank geliyor o tankı kenara kaktırıyor. Öylelikle diğer tanklar oradan geçiyor. Türkiye’de herkes bana soruyor ancak olayın gerçeği budur. Bunları biz yaşadık gördük. Gerçekten Kayseri İndirme Tugayı ile Bolu Tugayı çok zahmet çekmiştir. Beşparmakları sürüp çıkaran bunlardır. Gün geldi bir bardak suyu bulmadığımız günler oldu. Matara kapakları ile su içerdik. Her suyu içemezdik. Zehir olabilir hesabı yapılmıyordu. Komutanlar bu konuda çok dikkatli idi. Güngör Köyü, Dikmen oradan da Alayköy’ün üstüne kadar geldik. Yani Trodosların eteğine dayandık. Oraya gelene kadar hiçbir olay yaşamadık çünkü bizi gören Rum kaçardı. Artık Türk’ün korkusu yüreklerine inmişti. Geliyor dedikleri an köyleri boşaltıyorlardı. İkinci harekât bizim için kolay oldu. Ancak birinci harekâta çok zorlandık. Beton mevziler vardı. Mesela Lapta, birinci çıkarmada Kırmı’dan Lapta’nın üzerine geldik. Kırmı’dan Lapta’ya bir yol çıkıyor. Dağa doğru çıkmamıza Rum müsaade etmiyordu. Çok kötü sarp kayalıktı. Orada bir Rum kampı vardı. Orada tam dört buçuk saat çarpıştık. En çok orada zorlandık. Geri de çekilemiyorduk. Çünkü geride ovada biz kuş gibi avlıyordu. Tankların arkasına saklanıyorduk çünkü üstümüze yağmur gibi mermi yağıyordu. Çok insan yaralandı orada. En son olayı Tabur komutanına bildirdik ki ikinci tabur imha oluyor. Tugay komutanı bütün tankları ovaya yığıldı ve dağı bombalamaya başladı. Uçaklar da bombaladı yine bize mermi yağmaya devam etti. İkinci vaktine doğru bize emir geldi. Şehit olan olsun dağa doğru vurun yani çıkın dendi. Allah Allah sesi ile biz dağa vurduk. Tepeyi teslim aldık. Tepeye çıkana kadar üç şehit verdik. İki de yaralı verdik. Onlar burayı kaptırınca daha da geriye çekildiler. Sabahleyin, kampın alındığı bilmeyen üç Rum’u jipleri ile birlikte esir aldık. Onlar geri gelmeyince dört kişi daha geldi. Onlar bizim olduğumuzu hissetti ve kaçmaya çalıştılar. Bizim askerler aracı tekerlerden taradılar. İçlerinde subay olmasına rağmen herhangi bir şiddet görmediler. Bazıları şöyle yaptılar böyle yaptılar der asla inanmayın. Hele garı çol çocuk asla. Onlara kendi ailesinden çok daha iyi bakmıştır. Kampı ele geçirdiğimiz gece ateşkes emri geldi. Lapta’nın ışıklarını görüyorduk. Bize gece emir geldi. Girne’den gelen piyade birlikleri ile gece Lapta’yı boşaltacağız. Sabaha doğru Başpınar’a bir işaret mermisi atılacaktı. İşaret bu olacaktı. Burada bir çatışma meydana geldi. Lapta’yı boşalttık. Öyle temizlendi oralar. Orası çok sıkıntılı idi. Lapta, Kırmı ve Değirmenlikte çok çatıştık. Üç buçuk saatte Değirmenlikte savaştık. Uçaktan ovalara çukulata atmışlar. Biz alamadık.

İkinci Kaynak Kişiyeye Ait Fotoğraf Arşivi

KİTASI	:	Komando Tugayı 2 Tb.2.B1
RÜTBESİ	â	Komando Er
ADI SOYADI	:	Mehmet AKTAŞ
BABA ADI	:	Omer
MİHLEKESİ	:	Tokat
DOĞUMU	:	1953
AS. ŞUBESİ	:	Erbag
BOHULU	:	2-3-1973
TANISIN TARİHİ	:	2-11-1974

Yukarıda künyesi yazılan
KIBRIS 1 nci ve 2 nci BARİŞ HAREKATINA KOMANDO TUGAYIN'da
katılmış ve kazanılan Zafere büyük emeği geçmiştir.

İ m z a : *Sabri Demirbağ*
Tuğgeneral
Komando Tugay KOMUTANI

1.3.3. Üçüncü Kaynak Kişi ile Yapılan Derleme

Kaynak kişinin;

Adı-Soyadı: Mehmet Seyhan

Doğum Tarihi ve Yeri: Mayıs 1950, Yozgat/Boğazlıyan

İşi: Çiftçi (Emekli)

Eğitim Durumu: İlkokul

Askere Gidiş Tarihi: 1973

Acemi Birliği: Amasya Özel Çavuş Talimhâhı

Usta Birliği: Kars Kağızman, 33. Piyade Alayı

Askerî rütbesi ve görevi: Piyade Çavuş -Uçaksavarcı

Harekâta Katıldığı Tarihler: 20-22 Temmuz 1974-14-16 Ağustos 1974

Harekâta Görev Yaptığı Bölgeler: Girne, Çatalköy, Dikmen, Taşkent, Serdarlı, Karpaz Boğazı, Güzelyurt.

Askerliği Bitiriş Tarihi: Ağustos 1975

Kıbrıs'a Yerleşme Nedeni: Askerde oldukları sırada, Rauf Denktaş'tan yazı geldiğini ve Kıbrıs'ta kalmak isteyenlerin dilekçe yazması istenmiştir. Kaynak kişimiz bunun üzerine Kıbrıs'a geri dönmüştür.

Derleme Tarihi ve Yeri: 29.09.2012, Dipkarpaz. Kaynak kişinin kendi evinde yapılmıştır.

Derlemeyi yapan derlemecinin adı-soyadı: Zeki AKÇAM

Doğum Tarihi ve yeri: 14.07.1979

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans (2012)

İşi: Öğretim Görevlisi

Sorular:

1. Hangi tarihte askere gittiniz?
2. Acemi ve usta birlikleriniz nerelerydi?
3. Askerî rütbeniz ve göreviniz ne idi?
4. Harekâta katılacağımızı nasıl öğrendiniz?
5. Harekâta nasıl ve ne şekilde dahil oldunuz?
6. Harekâta sırasında başınızdan geçenleri bize ayrıntılı bir şekilde anlatır mısınız?

Üçlü Araştırma Modeline Göre Dikte Edilen Metin

1973'te Amasya Özel Çavuş Talimhâhı'na gittik. Acemi birliğim idi. Dört ay eğitim gördük. Sonra Kars-Kağızman'a tayinim çıktı. Oraya on başı olarak gittim, Kars-Kağızman'da çavuş oldum. Oraya vardığımızda kardan mevzilerde eğitim yapmaya başlamıştık. Birlik 33. Piyade Alayı idi. Kağızman'a nisan ayında gitmiştik. Temmuz ayında Palandöken dağlarının eteklerinde top atışı için çadır kurmuştuk. Tatvan'a gidecektik. Orda eğitim alacaktık. Karaoğlanoğlu'nun şehit olduğu gün biz Kağızman'a geri döndük. Gece emir geldi, bir çavuş 10 er gönüllü istediler. Biz on beş çavuş

idik. Üç tanemiz el kaldırdı. Aramızda kura çektik. Benim adım çıktı. O arada üst teğmen geldi. On tane de er. Dedi oğlum niçin gidiyorsun dedi. Düşmana gidiyorum dedim. Dedi oğlum düşmanın büyüğü burada dedi. Rusya'yı gösterdi. Dedim komutanım ben cepheye gidiyorum. Sırtımı tapağladı. Yolun açık olsun dedi. Biz sonra tekrar Erzurum'a geldik. Erzurum'da yirmi otobüs olduk. Derken daha ilerde otuz otobüs olduk Elazığ'da. Derken dolana dolana sabaha doğru Osmaniye'ye geldik. Yolda gelirken herkes bizi uğurladı. Osmaniye'deki 50. Piyade Alayı'na geldik. Alay boştu. Çünkü herkes savaşa katılmıştı. Kışla bomboştu. Sonra trene bindik. Trende Hasan Ocak ile karşılaştık. (Hasan Ocak Dipkarpazlıdır) Mersine geldik. Bir gün yattık orada. Halk orada bize yiyecek içecek getirdi. Vatandaşın birisine beş lira verdim telgraf çeksin diye. Abime çek dedim. Ancak o çekmemiş. Rahmetlik abim beni çok aramış. Neyse akşam orada yattık. Sabah gemiye bineceğiz. Günlerden 30 temmuz idi. Gemiye binerken askerleri içtima ettik. Bir asker korkmuştu. Çünkü Kıbrıs'a gideceklerinden bazılarının haberi yoktu. Bir tokat attım. Gemiye bindik. Sabah çıkarma plajına geldik. Gemi plaja yanaşamadı, ufak kayıklarla bizi aldılar. Onlarla kıyıya çıktık. Geldiğimizde Girne'nin bazı yerleri yanmıştı. Bizi önce Boğaz'a götürdüler. Boğaz'da karargâh vardı. Bizi oradan Çatalköy'e dağıttılar. 49. Mekanize Piyade Alayı'na dahil olduk. O da İslahiye'den gelmiş. Bahçede Kıbrıs Türkleri'ne ait çocuk ve yetişkin cesetleri vardı. Üzerlerini kapattık. Akşam oldu mevzi kazdık. Akşam çatışma başladı. O sırada bir jandarma komando kasiğından vurulmuştu. Bağırarak geliyordu. Neyse ateşkes oldu. Karşıdaki Rumları esir aldık. Ertesi günü sahili dolaşıyorduk; baktım bir kayzer, tüfek başlık mifer buldum. Komutana söyledim. Komutan geldi baktı. Bunlar dedi bizimdi kaç gündür kayıptı başladı ağlamaya. Tekrar yukarı çıktık. Aç kaldık bu sefer. Haruplar vardı. Askere bir tane bana at dedim. Çünkü ağaçtaydı. Atmam dedi. Niye dedim. Sen bana tokat attıydın dedi. Yani bir araba askerik bu kadar tesadüf çok ilginç. O zaman helalleşelim senlen dedim. Tamam dedi çavuşum dedi helalleştik. Sonra bizi aldılar, tekrar üç dört gün sonra Taşken'te bugünkü bayrağın altındaki ovaya yerleştirdiler. Derken orada da aç kaldık. Banyo yapacak yer yoktu. Bir kuyu vardı. Bir defa banyo yaptık. Peksemet verdiler. Akşam dereden bir ses geldi; ateş ettik. Sabah bir baktık ki domuzlar ölmüş. Akşam oldu domuzlar kokmaya başladı. Mevzilerde yatıyorduk. Kasatura ile kendimize yer yapıp yatıyorduk. Yani mahvolmuştuk. Nihayet 14 Ağustos akşamı komutan bizi çağırdı. Yarın ikinci harekât başlayacak, önce uçaklar karşıımızdaki Rum birliğini bombalayacak, sonra toplar havanlar atış yapacak en son da biz taarruza kalkacağız dedi. O gece mevzileri değiştik. Sabah güneş doğmadan iki uçak geldi. Dalış yaptı, uçaksavarlarla taradılar. Sonra ikinci defa dalış yaptı ve uçaksavarı susturdu. Bufavento Kalesi'nin orada Rum Komando Alayı vardı. Orayı bombalıyorlardı. Bu sefer uçaklar gittikten sonra gerimizden Dikmen'den toplar havanlar atış yapıyor. Akşama kadar bu devam etti. Bir taraftan Dikmen üzerimizden aşırma yapıyor, bir taraftan da Lefkoşa'dan Rumlar uçaksavar atışları yapıyorlardı. Mermiler mevzilerimize düşüyordu. Kafamızı zor kaldırıyorlardı. O şekilde akşama kadar bekledik. Gece de uçaklar bombalamaya devam etti. Dağlar göm gök oldu. Hele Haspolat, üstünde iki kilometre yüksekliğinde bir duman vardı ve yanıyordu. Orada firezler sabaha kadar yandı. Sabah oldu 15 ağustosta taarruza kalkacağız yüzbaşı iki çavuş lazım dedi Lefkoşa keşfi için. Bir beni seçtiler bir de Ankaralı bir çavuş vardı onu seçtiler. Lefkoşa'yı dürbünle gözetliyorduk. Lefkoşa hilal şeklinde kuşatılmıştı. Tozdan dumandan görmek çok zordu. Toplar havanlar Beşparmaklara düşüyordu. Sonra dağlara baktık bir koyun sürüsü. Hareket etmeye başladı. Sonra bir baktık yürümeye başladılar. Tam o sırada Lefkoşa üzerinden bir Fantom uçağı üzerimize doğru geliyordu. Çünkü Rumların da Fantomları vardı. Hemen yattık ve arkamızdaki beyaz işaretler yukarı geldi. Bu Türk uçakları içindi. Üzerimizden geçti geridekileri vuracak dedik. Sonra oradan da geçti. Rum komando taburuna bombaları bıraktı. Çok bomba bıraktı. Dağlar yarılıyordu yani. Yanımdaki arkadaş sevinçten ayağa kalktı. Hemen kulağımın yanından bir mermi geçti. Arkadaşı çektim.

Başçavuşta geriden yat diye söverek bağırıyor. Tekrar birliğe vardık. Taarruza kalktık. Bufavento kalesinin ve kireç ocaklarının ve dağ sırtlarından ilerlemeye başladık. Vardığımızda derenin içinde tankler, taretler vardı. Bizi tarayanlar onlarmış. Bırakmışlar onları kaçıyorlardı. Düştük peşlerine. Değirmenliğe kadar peşlerinden gittik. Değirmenlikte bize karşılık verdiler. Serdarlı'ya geldik. Serdarlı'da da çarpıştık. Katliam yapacaklarmış orda. Onlardan önce gelecektik. Sonra yamaçta bir köye geldik. Orada konakladık. Sanırım Ergenekon'du. Ertesi gün Karpaz Boğazı'na geldik. Arabalar dere içlerinde idi. Ölülerini bırakıp kayıklarla kaçmışlardı. Bir çoban kuyudan su çekiyordu. Bizden önce tankçılar vardı. Onlar da su içmişlerdi. Rum'u bırakmalarını söyledim. Çünkü sivillere dokunmak yasaktı. Bize su çekti su içtik. Sonra bir hemşerimi gördüm. Ben Bektaş'lı o da Sahlep'li idi. Sarıldık birbirimize. Sonra başından geçenleri anlatmaya başladı. "Bizim tank infilak etti". Biz önce çıktık, Yakup Gülen²⁰ adlı bir şoförümüz vardı. Yeni Fakılı'dan idi. En son çıkması lazımdı. Çıkamadı. Tank infilak etti. O da orada şehit oldu. Şimdi onun mezarı Girne'dedir. Neyse ağlaştık orda. Yeni kuzu doğmuştu. Onu sevdim. Rum'a dedim ki haydi git. Askerlere de bir traktör vardı. Alın şu traktörü Rum'a bişey yapmayın savaş bitti artık dedim. Adam yaşlı bir çobandı. O gece orada kaldık sonra bizi Güzelyurt'a geçirdiler. Bu arada bir şey daha oldu. Tümen komutanı gelecek dediler. Herkesin üzerinde ne kadar para altın varsa dökün hepsini yakacağız dediler. Topladık bir bohça yaptık. Yolda gördüğüm ilk arabaya verdim. Neyse araçlara bindik Güzelyurt'a hareket ettik. Bir gecede Güzelyurt'a indik. Bir baktık karpuz tarlasındayız. Herkes birer karpuz aldı. Akşam üstü mevzi kazdık yattık. Gece karşılıklı atış oldu. Rum sızma yapmış. Biz tekrar er aldık ve yavaş yavaş sızma yaptık. Karartı önümden kaçtı gitti. Ortalığı temizlemiştik. Lefke'de su var dediler ancak içmek yasak. Pantolon kirden tuzdan boru gibi olmuştu. Çünkü yıkanamıyorduk. 31 temmuzda geldik bir defa yıkandık. Yani 10 gündür banyo yapmıyorduk. Çamaşır değiştireceğiz dediler. Bir çıkardık atleti pantolonu hepsini bit sarmış. 10 ay Kıbrıs'ta kaldık hatta bir ay da fazladan askerlik yaptık.

Çatalköy'e geldiğimizde mevzi kazmıştık. Bu mevzilerde kalın boru ve arkalarında kalın bir kablo vardı. Bunlar ne diye sorduk. İçimizden bir barış gücü askeri geçti dediler. Çatalköy muharebelerinde Rumlar yüksek bir yere Kobra mermisi koymuşlar. Bu kablolarla kobra mermisi atmışlar ve karargâha düşmüş. Yüz başının gözü çıkmış, bir çavuş yaralanmış bir de Çorumlu çavuşlardan Ömer Abdal'da²¹ şehit olmuş. Düşen yere de biz mevzi yaptık. Yine Yozgatlı bir hemşerimle tanıştım. O da 10 kişi esir düştiklerini söylüyor. Kurtulmak için kendisini ölen askerlerin üzerine attığını ve sağına soluna kan sürdüğünü böylece Rumların ölü zannettiğini söyledi. Kalktık tekrar bizi esir aldılar. Bizim birlik geldi bizi kurtardılar. Sonra Güzelyurt'ta kaldık. Portakal ve üzüm bahçelerinde eğitim yaptık. Takım çavuşu olarak terhis olduk. Askerde Kıbrıs'ta kalmak isteyen varsa dilekçe versin dediler. Biz dilekçe verdik. Denктаş'tan yazı gelmişti. Bir sene sonra ağustos ayında terhis olacağız. Bir asker geldi ağlıyor, çavuşum şarjörüm kayıp. Kendi şarjörümü verdim terhis oldu. Ağustos'ta Türkiye'ye gittim tekrar eylül ayında dönüş yaptım. Radyo Kıbrıs'ta yerleşimim devam ettiğini söylüyordu. Kıbrıs'a gelmeden önce köyümüzde Kıbrıslı bir öğretmen vardı onunla görüştüm. Karısı Kıbrıslı imiş. Ağabeyimin arkadaşı idi. Kıbrıs'a gideceğimi ve eğer

²⁰ "Tank Eri...Yozgat'ta doğdu. 22 temmuz 1974 günü ..... şehit oldu.", Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.201. Adı geçen eserde nerede şehit olduğu bilinmediğinden dolayı boşluk bırakılmıştır. Kaynak kişi tankın infilak etmesi sonucu şehit düşükleri bilgisini vermiştir.

²¹ "Piyade Eri...Uşak'da doğdu. 29 Temmuz 1974 günü Çatalköy'de şehit oldu." Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976, s.67. Adı geçen eserde nerede şehit olduğu bilinmediğinden dolayı boşluk bırakılmıştır. Kaynak kişimiz Şehit Ömer Abdal'ın memleketini hatırlayamamıştır.

tanıdık varsa bize yardımcı olmalarını söyledim. Dedi ki onlar da Güney'den göç ettiler biz de adresini tam olarak bilmiyoruz dediler. Neyse biz çıktık geldik. Gemi ile Mağusa'ya geldik. Canbulat Müzesi'nin orada indim şehitliğin önünden bisikletli bir adam geliyor. Yaşlı bir adamdı. Ona öğretmenin verdiği adresi söyledim. O da daha güneyden yeni göç ettiğini söyledi. Bana nereli olduğumu sordu. Boğazlıyan, Bektaşlı Köyü dedim. Allah Allah dedi. Ya..benim damadım var dedi orda öğretmen. Dedim nasıl olur ya..Pasaportumu aldı baktı. Şaşırdı, pasaportu elinden düşürdü...Bu kadar tesadüf olmaz dedim.

1.3.4. Dördüncü Kaynak Kişi ile Yapılan Derleme

Kaynak kişinin;

Adı-Soyadı: İdris Coşkun²²

Doğum Tarihi ve Yeri: 17.06.1952, Muş/Bulanık/Kotalı

İşi: Çiftçi (Emekli)

Eğitim Durumu: İlkokul

Askere Gidiş Tarihi: 1973

Acemi Birliği: Denizli

Usta Birliği: Ankara/Çubuk 230. Piyade Alayı, 2. Tabur, 4. Bölük

Askerî rütbesi ve görevi: Piyade Er, A-6 Makinalı Tüfek Nişancısı

Harekâta Katıldığı Tarihler: 20-22 Temmuz 1974-14-16 Ağustos 1974

Harekâta Görev Yaptığı Bölgeler: Kırnı, Boğaz, Dikmen, Hamitköy, Haspolat

Askerliği Bitiriş Tarihi:

Kıbrıs'a Yerleşme Nedeni: Askerden sonra kaynak kişimiz Kıbrıs'a yerleşmek üzere dönmüştür. Önce Dikmen'e yerleşir ancak ev daha önce tutulduğundan dolayı Gazimağusa'ya oradan da Dipkarpaz'a gelir.

Derleme Tarihi ve Yeri: 29.09.2012, Dipkarpaz. Kaynak kişinin kendi evinde yapılmıştır.

Derlemeyi yapan derlemecinin adı-soyadı: Zeki AKÇAM

Doğum Tarihi ve yeri: 14.07.1979

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans (2012)

İşi: Öğretim Görevlisi

Sorular:

1. Hangi tarihte askere gittiniz?
2. Acemi ve usta birlikleriniz nereleriydi?
3. Askerî rütbeniz ve göreviniz ne idi?
4. Harekâta katılacağımızı nasıl öğrendiniz?
5. Harekâta nasıl ve ne şekilde dahil oldunuz?

²² Kaynak kişimiz 11 Ağustos 2014 tarihinde Dipkarpaz-Kumyalı arasında meydana gelen trafik kazasında vefat etmiştir.

6. Harekâta sırasında başınızdand geçenleri bize ayrıntılı bir şekilde anlatır mısınız?

Üçlü Araştırma Modeline Göre Dikte Edilen Metin

Ankara Çubuk'taki usta birliğimde çaycı idim. Bir bölük komutanı geldi. Dedi ki İdris herhalde biz ikinci ordu olarak Kıbrıs'a savaşa gideceğiz. Bizim de bu hoşumuza gidiyordu. Dedik ki keşke gitsek. Sabah bizi ictimaya çıkardılar. Askeriyenin Revo'ları geldi. Çay ocağını yükledik. İkinci emir geldi ve 25-30 tane sivil otobüs geldi. Ankara Çubuklu'da bizi yüklediler. Gece geldik, sabaha doğru Silifke'ye geldik. Antalya tarafında. Orada sabah erken yer falan temizlediler. 12-13 helikopter geldi. 12 kişi 12 kişi helikoptere bindik. Dedi siz Kıbrıs'a gideceksiniz, Kıbrıs'ta savaş katılacaksınız. Bize ne yapacağımızı tarif ettiler. Biz bindik Kıbrıs'a geldik Helikopter ile. Kırmı Havaalanı yakınlarında helikopterden kendimizi tep tep attık. Tam indiğimiz zaman dağdan bir havan geldi ve arkadaşımızın ayağını kopardılar. 20 Temmuz sabahı Mücahitler eski bir Bed-Ford kamyon getirdiler ve beni bindirdiler. Benim branşım A-6'tı idi. Şeritli idi. Bugünkü Boğaz şehitliğinin olduğu yere götürdüler. Sonra taş ocakları tarafına gittik. Sonra Ortaköy'ü aldık. Sonra iki gün Dikmen' de bekledik. Ben Dikmen'den daha ileri mevzi aldım. Bir Barış Gücü Helikopteri aldı bizi Kırmıya götürdüler. İkinci hareketin başladığı ilk gün bizi helikopterlerle Hamitköy'deki Anıttepe'ye götürüp bıraktılar. Bu sırada uçaklar geldi. Biz de Kanlıdere üzerinden sanayiye geçtik. Tekrar taarruz dediler. Piyade benim önümden gidiyordu ben de arkadan piyadeyi desteklerdim. Ben ateş ediyordum piyade vuruyordu. Neyse biz Haspolat'ı da aldık. Orda mevzi aldık bekledik. Sabaha doğru komutan geldi ve bizi keşif kolu yaparak bölgede biraz dolaşmamızı istedi. Biz 12 kişi bir asteğmen gerisi askerdi. Biz o bölgeye girdik. Orada eski tuğla fabrikaları vardı. Baktım ki oradan birkaç tane adam kaçtılar. Baktım onlar Rumdular. Sadece geri tarfta bıraktıkları kamyonu aldık bölüğe getirdiler. Sonra bir binadan geçerken dediler binanın içinde ne var bakalım. Baktım arkada Barış Gücü etrafımıza geldi. Bize ateş ettiler. Arkadaşım yaralandı. Ben de ateş ettim. Bir ağaç kökü buldum ve dibine yatarak ateş ettim. Çünkü iki arkadaşım daha içerde idi. Ben kalçamı biraz kaldırıncaya kalçamdan giren mermi omzumdan çıktı. Biraz yan yatınca iki mermiden bacaklarımdan geçti. Sonra bir kurşundan karın bölgeme girdi ve çıktı. Hatta beyaz yağlar çıkmıştı. Ben yine ayağa kalktım. Tekrar ateş ettim. Sonra belimde tabancam vardı. Onu çıkardım ve ateş ettim. Onlar peşime düştüler. Sonra bunu komutan gördü. Beni koruma ateş ile korudular. Beni aldılar götürdüler. Lefkoşa şehrinin içindeki hastaneye götürdüler. Orada bir gün kaldım. Arkamdaki kurşunu çıkardılar. Doktor da Şeref Bey'di. Bir gece Boğaz'da bekledim. Sonra ertesi sabah Girne'den gemiye bindirip Türkiye'ye gönderdiler. Tarsus'a Pakistanlıların hastahanesi vardı. Sonra beni İncirli Havaalanına götürdüler. Uçakta 150 yaralı vardı. Hatta bir tane Rum bayan bile vardı. Bizi oradan Gülhane'ye götürdüler. Ankara'ya geldiğimi anladım. 10-15 gün hastanede kaldım. Sonra beni hava değişimine gönderdiler. İki üç sonra Adana'ya geldim. 25 gün de orada kaldım. Sonra askeri gemi geldi. Mağusa'ya geldim. Orada ictimaya yaptılar. Beni Haspolat'a kendi bölüğüme verdiler. Askerliğimi bitirdikten sonra 1976 yılının birinci ayında Kıbrıs'a geri döndüm. Baktım her yer tutulmuştu. Ben de Dikmen'de ev tutmuşum. İskân Dairesi burası tutuldu dedi. Biz de Mağusa göçmen yurduna geldik. Komisyon üyesi Muş-Bulanıklı idi. Bir köy var Dipkarpaz, orada asker var. Gazileri alacaklar dedi. Mehmetçik sancaktarlığı bize Dipkarpaz'ı açtı. Biz, Adil Çömen, Ahmet Seyhan falan Dipkarpaz'a geldik evleri tuttuk. Ali Karadoğan'ın evinde bir Albay vardı. Yusuf Çebi'nin evinde de bir Binbaşı vardı. O zamanlar Dipkarpaz'da asker ve polis vardı. Köy askeri olduğu için kimse akşam dışarı çıkmazdı. Sonra Bahçeli'den laz arkadaşlar geldi. Onlar Bahçeli'de kavga etmişlerdi. Dikmen'de ben askerliğim sırasında çok esir değişimi de yaptım. Hamitköy'de bir papazı esir aldım. Lefkoşa'ya esir kampına götürdüm.

1.3.5. Beşinci Kaynak Kişi ile Yapılan Derleme

Kaynak kişi'nin

Adı-Soyadı: Mehmet Yıldız

Doğum Tarihi ve Yeri: 1953, Diyarbakır/Hani/Çukurköy

İşi: Çiftçi (Emekli)

Eğitim Durumu: İlkokul

Askere Gidiş Tarihi: 02.11.1973

Acemi Birliği: Sivas 48. Piyade Alayı

Usta Birliği: Erzurum 46.Piyade Alayı

Askerî rütbesi ve görevi: Piyade Er

Harekâta Katıldığı Tarihler: 20-22 Temmuz 1974-14-16 Ağustos 1974

Harekâta Görev Yaptığı Bölgeler: Aslanköy, Serdarlı, Havaalanı, Kırklar, Girne, Çatalköy, Güzelyurt

Askerliği Bitiriş Tarihi: 1975

Kıbrıs'a Yerleşme Nedeni: Askerden sonra kaynak kişimiz Kıbrıs'a yerleşmek üzere dönmüştür. Önce Gazimağusa göçmen yurduna yerleşir. Gezmiş olduğu köyler içinde Dipkarpaz'ı beğenerek yerleşmiştir. Kaynak kişimizin Kıbrıs'a yerleşmesinde yine Rauf Raif Denktaş tarafından yapılan çağrının çok büyük etkisi olmuştur.

Derleme Tarihi ve Yeri: 29.09.2012, Dipkarpaz. Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır.

Derlemeyi yapan derlemecinin adı-soyadı: Zeki AKÇAM

Doğum Tarihi ve yeri: 14.07.1979

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans (2012)

İşi: Öğretim Görevlisi

Sorular:

1. Hangi tarihte askere gittiniz?
2. Acemi ve usta birlikleriniz nereleriydi?
3. Askerî rütbeniz ve göreviniz ne idi?
4. Harekâta katılacağımızı nasıl öğrendiniz?
5. Harekâta nasıl ve ne şekilde dahil oldunuz?
6. Harekâta sırasında başınızdan geçenleri bize ayrıntılı bir şekilde anlatır mısınız?

Üçlü Araştırma Modeline Göre Dikte Edilen Metin

Bölükte sürekli olarak Kıbrıs'tan bahsediliyordu. Biz hazır kıtada idik. Çünkü mart-nisan ayından itibaren eğitime başladık. Birliğimizde gönüllü olarak gitmek isteyenleri seçtiler. 19-20 Temmuz gecesi çıkarma yapılacağı söylendi. Bizi otobüslerle Adana Osmaniye'ye 7. Piyade Alayı'na getirdiler. Girne'ye çıktık. Ben 49.Mekanize Piyade Alayı'na katıldım. Girne daha yeni düşmüştü. Çatalköy çatışmasına girdi. 20 Temmuz gecesi geldik biz adaya. İbrahim Karaoğlanoğlu

şehit olmuştu. 22 temmuzda ateş oldu. Tekrar 14 Ağustos'da savaş başladı. Biz Dağyolu ve Gönyeli taraflarını aldık. Biz Bufavento kalesinde idik. Güngör Köyü'nde çatışmaya girdik. Güzel havan kullanıyorduk. Uçaklar onları vurdu. Karadan da askerler ilerledi bu görevi yaptık. Harekât bittikten sonra 49. Mekanize Piyade Alayı olarak Güzelyurt'a gittik. Bir sene askerliğimi yaptıktan sonra memleket gittim. Beş altı ay sonra Kıbrıs'a geldik. Mağusa'da göçmen yurdunda kaldık. Dipkarpaz'ı gördük beğendik yerleştik. Savaşta arkadaşlarımız yanımızda öldüler. Parçalananlar oldu. Esir aldığımız Rumlara çok iyi davrandık. Bir tokat bile atmadık. Esir kamplarına teslim ettik. Eğer uçaklar olmasaydı işimiz zordu. Yunan uçakları kalkmadan havaalanlarını yok ettik. Harekâtımızın amacı barış olduğundan dolayı çok ağır çatışmalar olmadı.

Sonuç

Performans Teorisi'nin Üçlü Araştırma Modeli'ne göre dikte edilen beş savaş gazisine ait anılarda halk edebiyatı türleri içerisinde yer alan bir adet Memorat derlenmiştir. Tüm anıların, sözeldokuları korunarak dikte edilmişlerdir. Bağlama yönelik unsurlar ise başta derlemecinin de aynı beldede sakin olması dahil olmak üzere kayıt altına alınmaya çalışılmış, notlarla ayrıntılı bir şekilde açıklanmış; ses kayıtları özel arşivimizde korunmuştur. Bu çalışma ile birlikte 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı gazilerine ait bir folklorun var olduğunu ortaya koyabiliriz. Başta memoratlar olmak üzere harekât öncesi, harekât sırası ve harekâttan sonraki safhaları kapsayan zengin bir savaş folkloru olduğunu söyleyebiliriz. Başta savaşa katılan gazi ve diğer kaynak kişilerle yapılacak olan kapsamlı derleme çalışmaları bu folklorun zenginliği ortaya çıkarılabilecektir. Yapılacak olan derlemelerin üçlü araştırma modeline göre yapılması ve arşivlenmesi ile birlikte sosyal bilimlerin tüm anabilim dalları için analize hazır metinler ortaya koyulabilecektir. Derleme çalışmalarında harekât ile ilgili kaynak kişilere ait fotoğraf, anı defteri, resmi belgeler, eşyalar vb. maddi kültür unsurlarının da dijital bir envanteri yapılarak korunmalıdır.

Kaynakça

- Halil Sadrazam, Birinci Harekât: Temmuz 1974, Lefkoşa: Söylem Yayınları, 2013; İkinci Harekât ve Sonrası: Ağustos 1974, Söylem Yayınevi, Lefkoşa, 2014.
- İrfan Akay, Kıbrıs Barış Harekâtı Anıları, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2021.
- İzettin Çopur, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar, Kastaş Yayınları, İstanbul 2014.
- Kahraman Arslan, Bir Kıbrıs Gazisinin Sıradışı Anıları, Minel Yayın, Ankara, 2019.
- Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara-1976.
- Mesut Günsev, 20 Temmuz 1974: Şafak Vakti Kıbrıs'ta, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- Özkul Çobanoğlu, Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları, 3. b., Ankara 2005.
- Özkul Çobanoğlu, Türk Halk Kültüründen Memoratlar ve Halk İnançları, Akçağ Yayınevi, Ankara 2003.
- Ulvi Keser, Ben de Oradaydım: Kıbrıs'tan Gazi Anıları, 2 Cilt, Hiper Yayın, İstanbul, 2021.